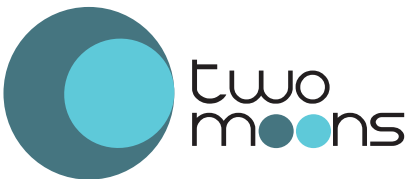

MINUN OIKEUTENI, MINUN HYVINVOINTINI

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

2018-1-IE01-KA204-038768

MINUN OIKEUTENI, MINUN HYVINVOINTINI

Hankkeen rahoittaja Euroopan komissio ei ole millään tavoin vastuussa tämän julkaisun sisällöstä eikä sen käytöstä. Julkaisu vastaa ainoastaan tekijöidensä näkemyksiä.

KIRJOITTAJAT:

Marita O'Brien, Co-Creation Support CLG (Irlanti)

Jackie O'Toole, Co-Creation Support CLG (Irlanti)

Henriikka Laurola, Voimaa Vanhuuteen – osk VoiVa (Suomi)

Päivi Helakallio-Ranta, Voimaa Vanhuuteen – osk VoiVa (Suomi)

Licia Boccaletti, Anziani e non solo (Italia)

Salvatore Milianta, Anziani e non solo (Italia)

Andra-Oana Petrea, Asociatia HABILITAS - Centru de Resurse si Formare Profesionala (Romania)

Rodica Caciula, Asociatia HABILITAS - Centru de Resurse si Formare Profesionala (Romania)

Ioana Caciula, Asociatia HABILITAS - Centru de Resurse si Formare Profesionala (Romania)

Anna Kadzik-Bartoszewska, the Gaiety School of Acting (Irlanti)

Caroline Coffey, The Gaiety School of Acting (Irlanti)

Seamus Quinn, The Gaiety School of Acting (Irlanti)

Cristian Palmi, Associazione di Promozione Sociale Teatre d'Imbarco (Italia)

Beatrice Visibelli, Associazione di Promozione Sociale Teatre d'Imbarco (Italia)

Nicola Zavagli, Associazione di Promozione Sociale Teatre d'Imbarco (Italia)

Tämän kirjan pohjana toimivat 78 ikääntyneen henkilön näkemykset ja kokemukset neljässä hankekumppanimaassa Suomessa, Italiassa, Irlannissa ja Romaniassa. Olemme kiitollisia jokaiselle tarinansa jakaneelle ikäihmiselle. Haluamme myös kiittää tuesta ja tiedosta hankkeen ohjausryhmän jäseniä sekä seuraavia organisaatioita kussakin maassa:

SUOMI

Ihmisoikeuskeskus, Turvallisen vanhuuden puolesta – Suvanto ry

IRLANTI

South Leinster Citizens Information Service, the Alzheimer Society of Ireland, the Irish Heart Foundation, Age Action, Sage Advocacy.

ITALY

Università della Terza età Natalia Ginzburg; Sarah cooperativa sociale onlus.

ROMANIA

Directia Generala de Asistenta Sociala si Protectia Copilului sector 1;
Directia Generala de Asistenta Sociala si Protectia Copilului sector 6

Erityiskiitos Judy Walshille (University College Dublin) joka tarjosi rakentavaa palautetta kirjan ensimmäisestä versiosta.

ESIPUHE

Tämä kirja on kokoelma aitoja ikäihmisten tarinoita, joilla on yhteinen teema: ikääntyneiden ihmisoikeuksien loukkaukset, joilta turvaavat Euroopan ihmisoikeussopimus sekä YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista (CRPD). Kirjaan kootut kolme tarinaa jokaisesta Two Moons -hankekumppanimaasta (Suomi, Irlanti, Italia ja Romania) kattavat monenlaisia yleismaailmallisia tilanteita, joita ikääntyneet kohtaavat arjessaan. Henkilöiden nimet ja muut tunnistamiseen johtavat tekijät on tarinoissa muutettu.

Minun oikeuteni, minun hyvinvointini -kirja on ensimmäinen neljästä kaksivuotisen Two Moons -hankkeen aikana tuotettavasta julkaisusta. Euroopan Komission Erasmus+ -ohjelmasta rahoitettava hanke tuottaa ikääntyneille ihmisille suunnattua, ihmisoikeuksia koskevaa koulutusmateriaalia. Tavoitteena on voimaannuttaa ikääntyneitä puuttumaan arjessa tapahtuviin ihmisoikeusloukkauksiin, vaatimaan oikeuksiaan, ja siten lisäämään hyvinvointiaan.

Hanketta kehittävät kolmannen sektorin organisaatiot neljästä maasta: Voimaa Vanhuuteen – osk VoiVa (Suomi), Co-Creation Support CLG (Irlanti), Anziani e non solo (Italia); Asociația HABILITAS Centru de Resurse și Formare Profesională (Romania), Gaiety School of Acting (Irlanti) ja Associazione di Promozione Social Teatri d'Imbarco (Italia).

Muut hankkeessa myöhemmin tuotettavat julkaisut ovat dokumentaarinen teatteriesitys 'Meidän tarinamme: Ikääntyneiden ihmisoikeudet Euroopassa', ohjeistus dokumentaarisen teatteriesityksen järjestämiseksi sekä 'Kuuntele tarinani' -äänitteet radio- ja muita esityksiä varten.

*Kaikki tässä kirjassa esitetty tieto on yleisen tason tietoa ja ehdotuksia, ei ammattimaista lakineuvontaa. Emme anna takuita tässä kirjassa olevien tietojen täydellisyydestä, tarkkuudesta, luotettavuudesta, sopivuudesta tai saatavuudesta. Emme vastaa mistään menetyksestä tai vahingosta, joka aiheutuu tämän kirjan käytöstä. Linkkien sisällyttäminen ei välttämättä merkitse yksiselitteistä suositusta eikä tarkoita hyväksyntäämme kaikilla verkkosivustoilla esitetyille näkemyksille.

SISÄLTÖ

1. JOHDANTO MINUN OIKEUTENI, MINUN HYVINVOINTINI -KIRJAAN	7
2. MITÄ IHMISOIKEUDET OVAT? MITEN NE KOSKEVAT IKÄIHMISIÄ?	8
3. KUINKA IHMISOIKEUKSIANI SUOJELLAAN?	9
4. EUROOPAN IHMISOIKEUSSOPIMUS (ECHR)	11
5. YLEISSOPIMUS VAMMAISTEN HENKILÖIDEN OIKEUKSISTA (CRPD)	13
6. IHMISOIKEUDET ARJESSA	16
7. MEIDÄN TARINAMME: IKÄÄNTYNEIDEN IHMISOIKEUDET SUOMESSA, IRLANNISSA, ITALIASSA JA ROMANIASSA	21
8. KUINKA VOIN HYÖDYNTÄÄ IHMISOIKEUKSIA ARJEN ONGELMATILANTEISSA?	37
9. ASUN SUOMESSA – MITEN TOIMIN?	40

JOHDANTO MINUN OIKEUTENI, MINUN HYVINVOINTINI -KIRJAAN

1

Ihmisoikeudet kuuluvat kaikille. Ne ovat vähimmäisvaatimuksia sille, että kaikki yksilöt saavat elää arvokkaasti ja kunnioitusta nauttien. Monet ikääntyneet eivät kuitenkaan ole tietoisia ihmisoikeuksistaan ja niiden merkityksestä heidän arkeensa. He saattavat joutua väärinkohdelluiksi, koska eivät tiedä oikeuksistaan eivätkä sitä, mihin ja miten oikeusrikkomuksista voi raportoida.

Tämä kirja tarjoaa tietoa siitä, miten Euroopan ihmisoikeussopimuksessa ja Yhdistyneiden Kansakuntien vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevassa yleissopimuksessa (CRPD) listattujen ihmisoikeuksien suojele tapahtuu käytännön tasolla ja ikäihmisten näkökulmasta. Kun tiedät oikeutesi, pystyt tunnistamaan epäasiallisen kohtelun ja haastamaan oikeuksiasi rikkovan tahon muuttamaan käytäntöjään. Ihmisarvoinen ja kunnioittava kohtelu kuuluu kaikille.

Huomaathan, että tämän kirjan painopiste on kansainvälisissä ihmisoikeuksissa, ei niinkään kansallisen tason lainsäädännössä ja sen määrittämissä perusoikeuksissa. Kirja ei tarjoa oikeudellista neuvontaa. Jos uskot, että ihmisoikeuksiasi rikotaan tai rajoitetaan, suosittelemme keskustelemaan asiasta alan ammattilaisen kanssa. Olemme listanneet kappaleeseen 9 sellaisten organisaatioiden yhteystietoja, joista saattaa olla apua erilaisissa kirjassa kuvatun kaltaisissa haastavissa tilanteissa.

MITÄ IHMISOIKEUDET OVAT? MITEN NE KOSKEVAT IKÄIHMISIÄ?

2

Ihmisoikeudet eivät liity vain välttämättömiin tarpeisiin; ne takaavat ihmisarvoisen elämän. Ihmisoikeudet ovat valtioita velvoittavia perusvaatimuksia, jotka koskevat kaikkia yksilöitä iästä tai hoivan tarpeesta riippumatta. Ne ovat olennainen väline suojaamaan yksilöitä väkivallalta, kaltoinkohtelulta, hoidon laiminlyönneiltä ja eristämiseltä. Ihmisoikeuksilla on merkitystä monissa arjen tilanteissa, kuten päätöksenteossa kotona tai hoitokodissa; suostumuksen antamisessa tiettyyn hoitoon; osallistumisessa yhteiskuntaan sekä mahdollisuudessa tehdä työtä ja käyttää julkisia palveluja tasaveroisesti muiden kanssa. Ihmisoikeudet antavat meille myös välineen valittaa ja nousta vastarintaan tilanteissa, joissa käyttämistämme palveluista vastaavat viranomaiset kohtelevat meitä epäoikeudenmukaisesti tai väärin.

Vaikka kaikki ikäihmiset ansaitsevat tulla kohdelluiksi kunnioitavasti ja arvokkaasti, tämä ei valitettavasti vastaa Euroopassa monien ikääntyneiden omaa kokemusta.

Tilastojen mukaan ikääntyneet naiset kokevat Suomessa miehiä todennäköisemmin työpaikalla ikäperustaista syrjintää¹ sekä tuloköyhyyttä²; Italiassa hoivakodeissa asuvien ikääntyneiden liikkumista on estetty jopa 69 prosentissa tapauksia³; ja Romaniassa 65 vuotta täyttäneistä 33 prosenttia koki köyhyyden tai sosiaalisen syrjäytymisen uhkaa vuonna 2017. Irlannissa, kuten muissakin maissa, raportoitujen ikääntyneisiin kohdistuvien väkivalta- ja kaltoinkohtelutapausten määrä lisääntyy edelleen. Vuonna 2017⁴ taloudellisen kaltoinkohtelutapausten määrä lisääntyi Irlannissa 70 prosentilla vuoteen 2016 verrattuna. Määrä on korkein niiden yli 80 vuoden aikana, jona tilastointia on tehty⁵.

¹https://www.stat.fi/til/tyoolot/2013/02/tyoolot_2013_02_2014-05-15_kat_001_en.html

² OECD Income Distribution Database; www.oecd.org/social/income-distribution-database.htm; 2013 for Chile, Finland, Hungary, Israel, the Netherlands and the United States. Korea 2009 and Turkey 2011

³ https://www.lapresse.it/cronaca/l_allarme_dei_geriatri_in_europa_40_milioni_di_anziani_maltrattati-295453/news/2016-06-15/

⁴ https://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php/People_at_risk_of_poverty_or_social_exclusion#Number_of_people_at_risk_of_poverty_or_social_exclusion

⁵ <https://www.hse.ie/eng/services/publications/the-national-safeguarding-office-report-2017.pdf>

KUINKA IHMISOIKEUKSIANI SUOJELLAAN?

3

Euroopassa asuvien ihmisoikeuksia suojellaan useilla sitovilla ihmisoikeus-sopimuksilla, kuten Euroopan ihmisoikeus-sopimuksella ja YK:n ihmisoikeus-sopimuksilla. Ne kattavat kaikki ihmisoikeudet: kansalaisoikeudet, poliittiset, taloudelliset, sosiaaliset ja kulttuuriset oikeudet. Jotkin oikeuksista eivät ole absoluuttisia eli niitä voidaan rajoittaa tietyissä olosuhteissa, esimerkiksi muiden oikeuksien turvaamiseksi. Tällainen oikeus on esimerkiksi sananvapaus, joka ei salli suvaitsemattomuutta ja vihapuhetta ihmisryhmiä tai yksilöitä kohtaan. Yksittäisillä valtioilla on harkintavaltaa niukkojen resurssien jakamista koskevien päätösten kohdalla, mutta niiden on voitava osoittaa, että päätökset ovat perusteltuja oikeudenmukaisen tasapainon saavuttamiseksi yhteiskunnan ja yksilön etujen välillä. Absoluuttisia oikeuksia ovat oikeus olla tulematta kohdelluksi epäinhimillisesti tai halventavasti, ja oikeus vapauteen orjuudesta tai pakkotyöstä. Näitä oikeuksia ei saa milloinkaan missään tapauksessa rajoittaa tai rikkoa.

KUN VALTIO RATIFIOI IHMISOIKEUSSOPIMUKSEN, SE SITOUTUU KOLMENLAISEEN TOIMINTAAN:

1. kunnioittamaan ja pidättäytymään rajoittamasta ihmisoikeuksista nauttimista;
2. suojaamaan kansalaisiaan ihmisoikeuksien loukkauksilta;
3. ryhtymään toimiin ihmisoikeuksista nauttimisen helpottamiseksi.

Ratifioidessaan ihmisoikeussopimuksen valtio sitoutuu juridisesti sen ehtoihin ja on veloitettu varmistamaan, että sen lainsäädännössä taataan kyseisessä sopimuksessa määrätyt oikeudet. Jotta ihmisoikeussopimukseen sisältyvät oikeudet olisivat täytäntöönpano-kelpoisia valtion omien tuomioistuinten kautta, ne on yleensä sisällytettävä valtion omaan kansalliseen lainsäädäntöön.

SUOMI, ITALIA, IRLANTI JA ROMANIA OVAT RATIFIOINEET SEURAAVAT SOPIMUKSET:

- Euroopan ihmisoikeussopimus (ECHR)
- Euroopan neuvoston yleissopimus naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta (Istanbulin sopimus)
- kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus (ICCPR)
- Taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus (ICESCR)

- Kaikkinaisen rotusyrjinnän poistamista koskeva kansainvälinen yleissopimus (CERD)
- Kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskeva yleissopimus (CEDAW)
- Kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastainen yleissopimus (CAT)
- Lapsen oikeuksia koskeva yleissopimus (CRC)
- Vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus (CRPD)

Vaikka yksikään näistä ihmisoikeussopimuksista ei huomioi ikääntyneitä erityisenä ryhmänä, ihmisoikeudet ovat yleismaailmallisia ja siten kaikkia ihmisiä, myös ikäihmisiä, koskevia. Edellä mainitut sopimukset määrittävät, miten valtioiden tulisi toimia yksilöiden suhteen. Ne tarjoavat ikääntyneille ihmisille suojaa ja oikeusturvaa monin tavoin. Sopimuksissa määritetään arvoperusta ja standardit kansalliselle lainsäädännölle ja politiikalle. Siten niihin vetoamalla voidaan vaikuttaa myös erityisesti ikäihmisiä koskettaviin asioihin.

Euroopassa asuvien ikäihmisten kannalta erityisen merkityksellisiä sopimuksia ovat Euroopan ihmisoikeussopimus sekä YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus, jonka sopimuspuolena toimi Euroopan unioni. Tämä merkitsee sitä, että kaikkien EU -maiden lainsäädäntöjen, politiikan ja ohjelmien tulee noudattaa yleissopimuksen määräyksiä EU:n vastuualojen rajoissa.

EUROOPAN IHMISOIKEUSSOPIMUS (ECHR)

4

Euroopan neuvosto laati Euroopan ihmisoikeussopimuksen (ECHR) vuonna 1950 ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojelemiseksi Euroopassa. Irlanti ratifioi sen vuonna 1953, Italia 1955, Suomi 1990 ja Romania 1994. Ratifioinnin jälkeen tapa, jolla kansainvälistä ihmisoikeuslakia sovelletaan kansalliseen lainsäädäntöön, riippuu siitä, seuraako valtio monistista vai dualistista perinnettä. Suomessa ja Irlannissa on dualistinen oikeusjärjestelmä, joka edellyttää yleissopimuksen sisällyttämistä kansalliseen lainsäädäntöön. Toisissa maissa, kuten Italiassa ja Romaniassa on monistinen oikeusjärjestelmä, jossa yleissopimus on osa kansallista lainsäädäntöä heti sen ratifioinnin jälkeen. Euroopan ihmisoikeussopimus on osa kansallista lainsäädäntöä kaikissa neljässä maassa.

JULKISET VIRANOMAISET JA HEIDÄN IHMISOIKEUKSIA KOSKEVAT VELVOLLISUUTENSA

Julkisilla viranomaisilla ja elimillä on velvollisuus kunnioittaa Euroopan ihmisoikeussopimuksessa eriteltyjä oikeuksia kaikessa toiminnassaan, mukaan lukien päätöksenteossa ja palvelujen tarjoamisessa. He ovat velvollisia kohtelemaan sinua oikeudenmukaisesti, tasa-arvoisesti, arvokkaasti, ja itsemääräämisoikeuttasi kunnioittaen. Viranomaiset voidaan laittaa vastuuseen kaikesta toiminnasta, joka on ihmisoikeussopimusten vastaista.

TÄMÄ VELVOLLISUUS ON MÄÄRITELTY SUOMEN KANSALLISESSA LAINSÄÄDÄNNÖSSÄ SEURAAVASTI:

■ Suomen perustuslaki uusittiin 1990-luvun loppupuolella tarkoituksena varmistaa, että se on linjassa kansainvälisten ihmisoikeussopimusten kanssa. Uusi perustuslaki tuli voimaan 1. maaliskuuta 2000. Perustuslain mukaan Suomen valtiosääntö turvaa ihmisarvon loukkaamattomuuden ja yksilön vapauden ja oikeudet sekä edistää oikeudenmukaisuutta yhteiskunnassa.

Julkisia elimiä ovat kaikki julkisella sektorilla toimivat organisaatiot, viranomaiset ja laitokset. Niihin kuuluvat sekä kansalliset että paikallishallinnonkin elimet, esimerkiksi Verohallinto, Kansaneläkelaitos, maistraatti, tuomioistuimet, työ- ja elinkeinotoimisto, valtion virastot, sosiaalihuolto, terveyskeskukset, sairaalat, poliisi- ja pelastuslaitos sekä koulutuslaitokset ja -yhtymät. Julkiseksi elimeksi voidaan laskea myös yhtiöt, jotka ovat kokonaan tai osittain valtion rahoittamia. Viranomaisia ovat valtion viranomaiset, kunnalliset viranomaiset, itsenäiset julkisoikeudelliset laitokset, eduskunnan virastot sekä tasavallan presidentin kanslia. Viranomaiselle kuuluu julkista valtaa, joka kohdistuu yksityiseen henkilöön, ja juuri sen vuoksi yksilön oikeusturva tulee taata ja julkisen vallan käytön perustua lakiin.

MITÄ OIKEUKSIA EUROOPAN IHMISOIKEUSSOPIMUS (ECHR) KATTAA?

Jotta voimme käyttää Euroopan ihmisoikeussopimusta oikeusiamme suojelemiseksi ja muistuttaa julkisia viranomaisia heidän velvoitteistaan, meidän on ensin tiedettävä mitä oikeuksia meillä on.

Euroopan ihmisoikeussopimus takaa sinulle seuraavat oikeudet:

Artikla 2 Oikeus elämään

Artikla 3 Kidutuksen kieltö

Artikla 4 Orjuuden ja pakkotyön kieltö

Artikla 5 Oikeus vapauteen ja turvallisuuteen

Artikla 6 Oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin

Artikla 7 Ei rangaistusta ilman lakia

Artikla 8 Oikeus nauttia yksityis- ja perhe-elämän kunnioitusta

Artikla 9 Ajatuksen-, omantunnon- ja uskonnonvapaus

Artikla 10 Sananvapaus

Artikla 11 Kokoontumis- ja yhdistymisvapaus

Artikla 12 Oikeus avioliittoon

Artikla 13 Oikeus tehokkaaseen oikeussuojakeinoon

Artikla 14 Syrjinnän kieltö

Lisäpöytäkirja 1, Artikla 1 Omaisuudensuoja

Lisäpöytäkirja 1, Artikla 2 Oikeus koulutukseen

Lisäpöytäkirja 1, Artikla 3 Oikeus vapaisiin vaaleihin

YLEISSOPIMUS VAMMAISTEN HENKILÖIDEN OIKEUKSISTA (CRPD)

5

Vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus on kansainvälinen sopimus vammaisten ja toimintarajoitteisten ihmisten oikeuksien suojelemiseksi ja edistämiseksi. Sopimuksen mukaan "vammasiin henkilöihin kuuluvat ne, joilla on sellainen pitkäaikainen ruumiillinen, henkinen, älyllinen tai aisteihin liittyvä vamma, joka vuorovaikutuksessa erilaisten esteiden kanssa voi estää heidän täysimääräisen ja tehokkaan osallistumisensa yhteiskuntaan yhdenvertaisesti muiden kanssa". Vammaisuudella viitataan siis ennen kaikkea toimintarajoitteisuuteen. YK:n yleiskokous hyväksyi sopimuksen vuonna 2006 ja Suomi ratifioi sen 2016. Suomi on ratifioinut myös sopimuksen valinnaisen pöytäkirjan, jonka mukaan yksityiset voivat tehdä valituksia oikeusrikkomuksista sopimuksesta vastaavalle komitealle.

Suomen kansalliselle ihmisoikeusinstituutiolle (IOK, IOV ja EOA yhdessä) on osoitettu lakisääteinen erityistehtävä edistää, suojella ja seurata YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien yleissopimuksen täytäntöönpanoa.

Kyseisen erityistehtävän saanut instituutio kussakin sopimuksen ratifioineessa maassa raportoi neljän vuoden välein kansallisen tason toimenpiteistään YK:n CRPD -komitealle. Myös kolmannen sektorin organisaatiot ja yksityishenkilöt voivat toimittaa ns. varjoraportteja näkemästään ja kokemastaan sopimuksen toimeenpanoon liittyen. CRPD-komitea tukeutuu suurelta osin raportteihin saadakseen kattavan kuvan siitä, miten vammaisten oikeuksia suojellaan käytännön tasolla sopimuksen ratifioineissa maissa. Kun CRPD-komitea on arvioinut täyttävätkö valtiot yleissopimuksen mukaiset velvoitteensa, se antaa lausunnon, joka sisältää suosituksia ko. valtion seuraaviksi toimiksi.

Kaikki ikääntyneet eivät tietenkään ole toimintarajoitteisia, mutta vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevaa yleissopimusta voidaan silti hyödyntää ikäihmisten oikeuksien turvaamisessa monin tavoin. Keskiössä on nimenomaan vammaisuuden määrittely rajoitteiden kautta (mukaan lukien fyysiset ja kognitiiviset rajoitteet) sekä oikeuksiin perustuvan lähestymistavan omaksuminen valtioiden tahoilta.

MITÄ OIKEUKSIA VAMMAISIA HENKILÖITÄ KOSKEVA YLEISSOPIMUS (CRPD) KATTAAS?

VAMMAISIA HENKILÖITÄ KOSKEVA YLEISSOPIMUS KOOSTUU 50 ARTIKLASTA, JOTKA ON JAETTU NELJÄÄN OSAAN:

Artiklat 1 – 4 listaavat yleissopimuksen tavoitteet, periaatteet ja yleiset velvoitteet. Artikla 1 määrittelee vammaisuuden, kuten edellä kuvattu.

Yleisiin periaatteisiin (artikla 3) kuuluvat mm. henkilöiden synnynnäisen arvon, yksilöllisen itsemääräämisoikeuden ja riippumattomuuden kunnioittaminen; syrjimättömyys; täysimääräinen ja tehokas osallistuminen ja osallisuus yhteiskuntaan; erilaisuuden kunnioittaminen; mahdollisuuksien yhdenvertaisuus; sekä esteettömyys ja saavutettavuus

Artiklat 5-30 koskevat yleissopimukseen sisältyviä oikeuksia:

Artikla 5 Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus

Artikla 6 Vammaiset naiset

Artikla 7 Vammaiset lapset

Artikla 8 Tietoisuuden lisääminen

Artikla 9 Esteettömyys ja saavutettavuus

Artikla 10 Oikeus elämään

Artikla 11 Vaaratilanteet ja humanitaariset hätätilat

Artikla 12 Yhdenvertaisuus lain edessä

Artikla 13 Oikeussuojan saavutettavuus

Artikla 14 Henkilön vapaus ja turvallisuus

Artikla 15 Vapaus kidutuksesta tai julmasta, epäinhimillisestä tai halventavasta kohtelusta tai rangaistuksesta

Artikla 16 Vapaus hyväksikäytöstä, väkivallasta ja pahoinpitelystä

Artikla 17 Henkilön koskemattomuuden suojelu

Artikla 18 Liikkumisen ja kansalaisuuden vapaus

Artikla 19 Eläminen itsenäisesti ja osallisuus yhteisössä

Artikla 20 Henkilökohtainen liikkuminen

Artikla 21 Sanan- ja mielipiteenvapaus ja tiedonsaanti

Artikla 22 Yksityisyyden kunnioittaminen

Artikla 23 Kodin ja perheen kunnioittaminen

Artikla 24 Koulutus

Artikla 25 Terveys

Artikla 26 Kuntoutus

Artikla 27 Työ ja työllistyminen

Artikla 28 Riittävä elintaso ja sosiaaliturva

Artikla 29 Osallistuminen poliittiseen ja julkiseen elämään

Artikla 30 Osallistuminen kulttuurielämään, virkistys- ja vapaa-ajantoimintaan ja urheiluun

Artiklat 31- 40 koskevat sopimuksen toimeenpanoa ja valvontaa, mukaan lukien valtioiden raportointivelvoite

Artiklat 41- 50 koskevat sopimuksen oikeudellisia ja hallinnollisia määräyksiä

IHMISOIKEUDET ARJESSA

6

Vaikka kaikki ihmisoikeudet koskevat ikääntyneitä siinä missä muitakin ihmisryhmiä, jotkut oikeudet ovat ikäihmisten arjessa erityisen merkityksellisiä.

A. ELÄMÄN JA VAPAUDEN TURVAAMINEN

ECHR Artikla 2 Oikeus elämään

CRPD Article 10 Right to life

ECHR Article 5 Right to liberty and security

CRPD Article 14 Liberty and security of person

Nämä artiklat velvoittavat valtioita suojelemaan ikääntyneiden ja toimintarajoitteisten henkilöiden elämää. Ne suojaavat heitä menettämästä vapauttaan laittomasti, poikkeukselliset olosuhteet poissulkien.

- MINULTA EI TULE IKÄNI VUOKSI EVÄTÄ HENKENI SÄÄSTÄVÄÄ HOITOA.
- ELÄMÄÄNI EI SAA VAARANTAA HEIKKOLAATUISELLA HOIDOLLA
- MINUA EI TULE LUKITA HUONEESEENI TAI PITÄÄ HOITO-LAITOKSESSA VASTOIN TAHTOANI, ELLEI SIIHEN OLE ASIANMUKAISTEN SYIDEN JA MENETTELYN JOHDOSTA PÄÄDYTTY.

B. VÄKIVALLALTA JA KALTOINKOITTELULTA SUOJAAMINEN

CHR Artikla 3 Kidutuksen kielto

ECHR Lisäpöytäkirja 1 (Artikla 1) Omaisuudensuoja

CRPD Artikla 15 Vapaus kidutuksesta tai julmasta, epäinhimillisestä tai halventavasta kohtelusta tai rangaistuksesta

CRPD Artikla 16 Vapaus hyväksikäytöstä, väkivallasta ja pahoinpitelystä

Nämä artiklat velvoittavat hallituksia suojelemaan toimillaan ikääntyneitä ja toimintarajoitteisia henkilöitä väkivallalta ja kaltoinkohtelulta, mukaan lukien fyysinen, psyykinen, taloudellinen ja seksuaalinen väkivalta sekä hoidon

- KENELLÄKÄÄN EI OLE OIKEUTTA RIISTÄÄ, SATUTTAA TAI KOHDELLA MINUA KALTOIN.
- SAAN TEHDÄ OMILLA RAHOILLANI JA OMAISUDELLANI MITÄ HALUAN.
- HOIDONTARPEENI EI SAA KOSKAAN ASETTAA MINUA ALTTIIKSI KALTOINKOITTELULLE
- MINULLA ON OIKEUS TIETÄÄ KUINKA EHKÄISTÄ, TUNNISTAA JA RAPORTOIDA VÄKIVALLTA- JA KALTOINKOITTELU-TILANTEET.

laiminlyönti. Hoidon laiminlyöntiä on esimerkiksi vaippojen vaihtamatta jättäminen, liian vähäinen nesteytys tai ruokinta, sekä liiallinen liikkumisen rajoittaminen esimerkiksi sitomalla. Viranomaisilla on velvollisuus huolehtia, ettei sinuun kohdistu väkivaltaa tai kaltoinkohtelua julkisten tai yksityisten palveluntarjoajien, eikä myöskään perheenjäsenesi taholta. Hallitusta edellytetään sopimusten nojalla tekemään toimenpiteitä väkivallan ja kaltoinkohtelun ehkäisemiseksi ja tiedon lisäämiseksi koulutuksen keinoin. Sen lisäksi ikääntyneille ja toimintarajoitteisille henkilöille sekä heidän omaishoitajilleen tulisi olla tarjolla erityistä tukea haastaviin tilanteisiin.

C. YKSITYISYYDEN- JA PERHE-ELÄMÄN SUOJAAMINEN

ECHR Artikla 8 Oikeus nauttia yksityis- ja perhe-elämän kunnioitusta

CRPD Artikla 22 Yksityisyyden kunnioittaminen

CRPD Artikla 23 Kodin ja perheen kunnioittaminen

Oikeus yksityis- ja perhe-elämän, kodin ja kirjesalaisuuden kunnioitukseen on käsitteenä laaja. Se sisältää itsemääräämisoikeuden (oikeuden tehdä omaa elämääsi koskevat päätökset); oikeuden luoda suhteita muihin ihmisiin haluamallasi tavalla; oikeuden asua perheesi kanssa ja nauttia rauhassa perhe-elämästä; oikeuden osallistua yhteisön toimintaan; oikeuden fyysisen ja henkisen hyvinvointisi suojeluun; oikeuden saada yksityiselämäsi koskevat tiedot sekä pitää yksityiselämäsi koskevat tiedot luottamuksellisina.

- MINUA EI SAA PAKOTTAA ASUMAAN ERILLÄÄN PUOLISOSTANI/ KUMPPANISTANI JOS HOIVATARPEISTANI ON MAHDOLLISTA HUOLEHTIA OMASSA KODISSANI.
- MINUN TULEE TUNTEA OLONI TURVALLISEKSI KOTONANI.
- MINULLE TULEE TARJOTA KAIKKI TIEDOT, JOILLA ON YKSITYISELÄMÄNI KANNALTA ERITYISTÄ MERKITYSTÄ.

D. TUKEMINEN ITSENÄISEEN ASUMISEEN JA OSALLISUUTEEN YHTEISÖSSÄ

CRPD Artikla 9 Esteettömyys ja saavutettavuus

CRPD Artikla 19 Eläminen itsenäisesti ja osallisuus yhteisössä

CRPD Artikla 20 Henkilökohtainen liikkuminen

Tämän ryhmän artikkelit pyrkivät antamaan vammaisille ja toimintarajoitteisille henkilöille mahdollisuuden elää

- JOS VAMMAUDUN TAI SAAN ESIM. HALVAUKSEN TAI MUISTISAIRAUDEN, MINULLA ON OIKEUS NOPEAAN APUUN SEURAUSTEN MINIMOIMISEKSI.
- MINULLA ON OIKEUS KUNTOUTUKSEEN VOIDAKSINI ELÄÄ TÄYTTÄ ELÄMÄÄ TOIMINTARAJITTEENI ASETTAMISSA RAJOISSA.
- MINULLA ON OIKEUS SAADA TIETOA TOIMINTARAJITTEES-TANI SEKÄ APUVÄLINEISTÄ, JOTKA TUKEVAT ITSENÄISTÄ ELÄMÄÄ.

itsenäisesti ja toimia täysimääräisesti kaikilla elämän osa-alueilla. Ennalta määrättyjen asuinjärjestelyiden ei tulisi koskea heitä, sillä vammaisilla henkilöillä on tasavertainen oikeus muiden kanssa päättää siitä, missä ja kenen kanssa asuvat. Heille tulisi olla tarjolla erilaisia palveluita, jotka tukevat asumista ja osallisuutta yhteisössä. Vammaisten henkilöiden pitäisi päästä käyttämään ja hyödyntämään tasapuolisesti muiden kanssa fyysisistä ympäristöään, liikennettä, tietoa ja teknologiaa. Tehokkaat tukitoimenpiteet henkilökohtaisen liikkuvuuden varmistamiseksi takaavat mahdollisimman itsenäisen elämän myös toimintarajoitteisille henkilöille.

E. PARHAASTA MAHDOLLISET FYYSISET JA PSYKKISESTÄ TERVEYDESTÄ NAUTTIMINEN

CRPD Artikla 25 Terveys

CRPD Artikla 26 Kuntoutus

Nämä artikkelit edellyttävät hallituksilta toimia parhaan mahdollisen terveyden turvaamiseksi vammaisille ja toimintarajoitteisille henkilöille. Oikeus terveyteen sisältää sellaisten terveydenhuoltopalvelujen tarjoamisen, joita henkilö tarvitsee vammansa vuoksi, ja joiden tarkoituksena on ehkäistä lisärajoitteiden syntyminen. Yksilön tarpeiden ja vahvuuksien kokonaisvaltaisen arvioinnin tulisi keskittyä palveluihin, jotka auttavat henkilöä elämään mahdollisimman itsenäistä ja aktiivista elämää. Näiden palvelujen on oltava lähellä henkilön kotia - myös maaseudulla asuttaessa. Vammaisille ja toimintarajoitteisille henkilöille on annettava tietoa heille soveltuvien arjen apuvälineiden käytöstä itsenäisen elämän tukemiseksi.

F. RIITTÄVÄN ELINTASON TURVAAMINEN

CRPD Artikla 28 Riittävä elintaso ja sosiaaliturva

Tämä artikla takaa ikääntyneille toimintarajoitteisille henkilöille oikeuden sosiaaliturvaan ja kehottaa valtioita toimiin köyhyyden torjumiseksi. Asiaankuuluvia toimia ovat esimerkiksi tuki toimintarajoitteen aiheuttamien

- HOIDONTARPEEN ARVIOINNIN EI TULISI KESKITTYÄ VAIN VÄLTÄMÄTTÖMIIN TARPEISIIN VAAN TUKEA KAIKIN TAVOIN OSALLISUUTTANI YHTEISÖSSÄ
- MINULLA ON OIKEUS KORKEALAATUISIIN JA EDULLISIIN LIIKKUMISEN APUVÄLINEISIIN
- JULKISEN LIIKENTEEN TULEE HUOMIOIDA IKÄÄNTYNEIDEN JA TOIMINTARAJOTTEISTEN HENKILÖIDEN ERITYISTARPEET

- ARVOKKAASEN ELÄMÄÄN KUULUU OIKEUS RIITTÄVÄN ELINTASOON.
- MINULLA ON OIKEUS SAADA ASUNTOONI MUKAUTUKSIA TARPEIDENI SITÄ VAATIESSA.
- PAIKALLISTEN VIRANOMAISTEN VELVOLLISUUS ON TARJOTA ASUMISTA, JOKA TÄYTTÄÄ TOIMINTARAJOTTEISTEN IHMISTEN TARPEET.

lisäkustannusten kattamiseksi sekä pääsy sosiaalisen asumisen piiriin.

G. OSALLISUUDEN TURVAAMINEN KAIKILLA YHTEISKUNNAN TASOILLA

ECHR Lisäpöytäkirja 1 Artikla 2 Oikeus koulutukseen

CRPD Artikla 24 Koulutus

CRPD Artikla 30 Osallistuminen kulttuurielämään, virkistys- ja vapaa-ajantoimintaan ja urheiluun

Yksilöiden osallisuus yhteiskunnasta kaikilla tasoilla on sekä Euroopan ihmisoikeussopimuksen että vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen perusta. Ikääntyessä tai toimintarajoitteiden lisääntyessä osallistuminen saattaa kuitenkin hankaloitua. Jokaisella on siitä huolimatta oikeus osallistua koulutukseen ja kulttuuriseen, sosiaaliseen ja taloudelliseen elämään. Pääsy osallistavaan koulutukseen ja elinikäiseen oppimiseen nähdään CRPD -sopimuksessa välttämättömänä vammaisten henkilöiden henkisten ja fyysisten kykyjen täysimääräiseen hyödyntämiseen yhteiskunnan ja yksilöiden hyväksi.

H. TASA-ARVO JA SYRJIMÄTTÖMYYS

ECHR Artikla 14 Syrjinnän kielto

CRPD Artikla 5 Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus

CRPD Artikla 12 Yhdenvertaisuus lain edessä

CRPD Artikla 27 Työ ja työllistyminen

Tämän ryhmän artiklat suojaavat ikääntyneitä ja vammaisia ihmisiä syrjinnältä iän, vamman, rodun, uskonnon, sukupuolen tai seksuaalisen suuntautumisen vuoksi. Monia ikääntyneitä kohdellaan epäoikeudenmukaisesti heidän ikänsä vuoksi esimerkiksi työpaikkaa, palvelua tai vakuutusta haettaessa. Hallitusten on ihmisoikeussopimusten nojalla tunnustettava, että kaikki henkilöt ovat samanarvoisia lain edessä. Heillä on oikeus tasa-arvoiseen kohteluun ilman minkäänlaista syrjintää. Tasa-arvon edistämiseksi ja syrjinnän poistamiseksi hallitus voi harjoittaa esimerkiksi positiivista erityiskohtelua. Vammaisilta tai toimintarajoitteisilta henkilöiltä ei tule

- MINUA EI SAA KOHDELLA ERI TAVOIN TAI HUONOMMIN VAIN IKÄNI TAI TOIMINTARAJOITTEEN VUOKSI.
- MINULLA ON OIKEUS NAUTTIA YHTEISKUNNAN PALVELUISTA TASAVERTAISENA MUIDEN KANSSA.
- TYÖNANTAJANI EI SAA PÄÄTTÄÄ TYÖSUHDETTANI AINOASTAAN TOIMINTARAJOITTEEN, KUTEN MUISTISAIRAUDEN, PERUSTEELLA.

- MINULLA ON OIKEUS ELINIKÄISEEN OPPIMISEEN KEHITTÄÄKSENI KYKYJÄNI JA LUOVUUTTANI.
- MINUA TULEE TARVITTAESSA TUKEA OSALLISTUMAAN SOSIAALISEEN, KULTTUURISEEN JA TALOUDELLISEEN ELÄMÄÄN ASUIN-YMPÄRISTÖSSÄNI TASAVERTAISENA MUIDEN KANSSA.

evätä heidän oikeustoimikelpoisuuttaan, vaan heille on tarjottava riittävää ja asianmukaista tukea hyvinvointia, omaisuutta ja muita tärkeitä asioita koskevien päätösten tekemiseksi. Tämä artikla on olennainen myös ikäihmisille, joiden puolesta on perusteetta tehty päätöksiä.

CRPD Artikla 27 velvoittaa hallitukset turvaamaan ja edistämään myös osatyökykyisten oikeutta työhön.

MEIDÄN TARINAMME: IKÄÄNTYNEIDEN IHMISOIKEUDET SUOMESSA, IRLANNISSA, ITALIASSA JA ROMANIASSA

7

Tässä osassa kerromme aitoja arkipäivän tarinoita tilanteista, joissa ikääntyneiden ihmisoikeuksia on rikottu. tarinat sijoittuvat Suomeen, Irlantiin, Italiaan ja Romaniaan. Ikäihmisten itse kertomat tarinat kuvaavat ikääntyneiden kohtaamia haasteita ihmisoikeuksiensa nauttimisessa tämän päivän Euroopassa. Erittelemme kunkin tarinan jälkeen, mitä Euroopan ihmisoikeussopimuksen ja/ tai vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen artikloja tilanteessa on rikottu.

64 -VUOTIAANA OLISIN OIKEUTETTU TUKEEN, NYT 65 -VUOTIAANA EN – MITÄ MERKITYSTÄ ON YHDELLÄ VUODELLA?

Joan sai 63-vuotiaana halvauksen, joka johti aivovaurioon. Hän sai välittömään tarpeeseen hyvää hoitoa paikallisessa aivohalvauksyksikössä. Kahden viikon kuntoutuksen päätteeksi Joan kotiutettiin sairaalasta lääkkeiden kanssa. Hän pystyi kävelemään "ei normaalisti", mutta lääkäreiden mukaan tarpeeksi hyvin pärjätäkseen kotona. Joan kuvailee kokeneensa jääneensä tilanteessa yksin ja tyhjän päälle, ilman mitään suunnitelmaa jatkohoidon ja seurannan suhteen tai edes ajanvarausta fysioterapeutille. Koska Joan ei saanut fysioterapiaa julkiselta sektorilta, hän joutui maksamaan yksityiselle fysioterapeutille tapaamisista kahdesti viikossa. Joanintakapihasta tuli hänen epävirallinen kuntoutuskeskuksensa.

Joanin vasen jalka ei osoittanut kuntoutumisen merkkejä vielä kuukausienkaan päästä, vaan Joanin sanoin tuntui "tarttuvan ja jäävän kiinni lattiaan." Joan alkoi tuntea masennuksen oireita ja väsymystä: "Se sai minut pois tolaltani, koska en tavallisesti ole masentunut, ja sitten minulla oli sellainen kauhea väsymys, joka on ilmeisesti normaalia aivohalvauksen jälkeen, mutta kukaan ei kertonut siitä minulle." Joan sai sovittua tapaamisen paikalliselle poliklinikalle, jossa kertoi oireistaan ja kysyi mahdollisuudesta nähdä fysioterapeuttia. Joanin huolet sivuutettiin täysin: "Hän ei edes katsonut minua silmiin ilmoittaessaan 'no, me emme tiedä, miksi jotkut ihmiset masentuvat aivohalvauksen jälkeen ... jalkasi on ihan kunnossa – parasta nyt vain palata töihin'.

”Kolme päivää myöhemmin Joan kaatui jalkansa vuoksi ja mursi ranteensa.

Joanin pitkäaikaiset oireet tulivat selvemiksi vasta puolitoista vuotta aivohalvauksen jälkeen. Hän sai tuolloin tietää, mikä osa hänen aivoistaan oli kärsinyt halvauksen myötä, ja uskoo hyytymän aivokuoressa antaneen hänelle alun perin vääristyneen kuvan saamastaan vauriosta.

”Se antoi minulle tunteen siitä, että olin paljon paremmassa kunnossa kuin oikeasti olinkaan.”

Nyt jälkikäteen Joan toivoo, että joku olisi kertonut hänelle, että ”nämä ovat kaikki mahdollisuuksia, mitä voi tapahtua... säästyt todennäköisesti näiltä oireilta, mutta jos et, älä huoli, tässä on yhteystedot henkilölle, johon voit ottaa siinä tapauksessa yhteyttä”.

Joan ei säästynyt vaikeimmilta oireilta ja kokee, että jos olisi saanut neurologilta tai lääkäriltä riittävät tiedot ja ohjeet, hänen tilanteensa olisi tänä päivänä täysin erilainen. Joanilla on edelleen vaikeuksia keskittyä ja hän unohtelee asioita. Joan yritti myös saada tilanteeseensa apua aivohalvauksiin keskittyvästä järjestöstä, mutta sai kuulla heidän yläikärajansa olevan 65 vuotta tuen piiriin pääsemiseksi. Joan oli tällöin juuri täyttänyt 65 vuotta. Hän toteaa: ”He siirsivät minut vanhuspalveluiden piiriin, ja koska minun nähdään siellä olevan kohtuullisessa kunnossa muihin asiakkaisiin nähden, en tietenkään ole ensimmäisenä saamassa hoitoa ja tukea tilanteeseeni”.

Puolitoista vuotta sitten juuri aivohalvauksen saatuaan Joan olisi ollut tukikelpoinen, mutta kukaan ei kertonut tästä mahdollisuudesta hänelle.

JOANIN TARINASSA KOROSTUVAT SEURAAVAT IHMISOIKEUSLOUKKAUKSET:

- ECHR Artikla 8 Oikeus nauttia yksityis- ja perhe-elämän kunnioitusta; Oikeus saada tietoa terveyteen liittyen
- ECHR Artikla 14 Syrjinnän kieltö
- CRPD Artikla 25 Terveys: vammaisilla/ toimintarajoitteisilla henkilöillä on oikeus parhaaseen mahdolliseen terveyden tasoon, mukaan lukien varhainen tunnistaminen ja puuttuminen, sekä palvelut, joilla pyritään minimoimaan ja estämään uusien rajoitteiden syntyminen
- CRPD Artikla 26 Kuntoutus: oikeus tehokkaisiin ja asianmukaisiin toimiin, joiden avulla vammaiset henkilöt voivat saavuttaa ja säilyttää mahdollisimman hyvin itsenäisyyden, täysimääräiset ruumiilliset, henkiset, sosiaaliset ja ammatilliset kyvyt sekä täysimääräisen osallisuuden kaikilla elämänalueilla.

LIIAN VANHA TULLAKSEEN TOSISSAAN OTETUKSI

85-vuotias Anna asuu lievästä muistisairaudesta ja liikkuvuusongelmista huolimatta yksin. Hänen tyttärensä Elisa asuu lähellä ja avustaa Annaa arjen askareissa. Anna on erittäin ylpeä itsenäisyydestään, mutta viime aikoina hänelle on ollut entistä vaikeampaa tehdä tuttuja asioita, kuten vieraila ystävien luona, mennä bingoon tai lounastaa tyttärensä ja veljensä kanssa. Annan polviin sattuu paljon, eikä mikään tunnu helpottavan kipua. Kipu estää Annaa lähtemästä kotoaan. Huolestunut tytär Elisa varasi äidilleen ajan tapaamaan ortopedia.

Suoritettuaan pikaisen lääketieteellisen tutkimuksen, lääkäri kysyi Annalta: "Rouva, miksi te olette täällä? Mitä oikein odotatte minulta tuon ikäisenä?"

Anna loukkaantui syvästi lääkärin sanoista ja kunnioituksen puutteesta, mutta uskalsi silti sanoa mitä lääkäriltä odotti. Anna kertoi haluavansa "tuntea vähemmän kipua, liikkua helpommin ja pystyä kävelemään ainakin vähän". Lääkäri ei kuunnellut Annaa, vaan sivuutti jälleen hänen kokemuksensa.

Anna koki tullessaan loukatuksi ja vannoo, ettei enää koskaan aio käydä lääkärissä. Tapahtuneen jälkeen kaikki hänen motivaationsa ja toivonsa löytää tilanteeseen helpotusta olivat poissa. Kokemus mursi Annan itsetunnon eikä hän halua enää pyytää apua ja hoivaa sitä tarvittaessa. Hän toteaa: "Kun kuulet sanan 'ei' tarpeeksi monta kertaa, lakkaat pyytämästä. Jos olet kerran tullut huonosti kohdelluksi ja niellyt kokemuksen, tulet jatkossakin joutumaan huonosti kohdelluksi".

Anna tytär Elisa pitää äitinsä kohtelua ihmisoikeusloukkauksena ja vahingontekona Annan ihmisarvoa kohtaan. Annaa syrjitään hänen ikänsä vuoksi, ja siten häneltä evätään tasaveroinen oikeus terveyteen ja hoitoon.

ANNAN TARINASSA KOROSTUVAT SEURAAVAT IHMISOIKEUSLOUKKAUKSET:

- ECHR Artikla 14: Syrjinnän kieltö
- CRPD 17 Henkilön koskemattomuuden suojele: oikeus ruumiillisen ja henkisen koskemattomuutensa kunnioittamiseen yhdenvertaisesti muiden kanssa.
- CRPD Artikla 20 Henkilökohtainen liikkuminen: oikeus liikkumista helpottavaan tietoon ja apuvälineisiin
- CRPD Artikla 25 Terveys: oikeus parhaaseen mahdolliseen terveyden tasoon tasaveroisena muiden kanssa
- CRPD Artikla 26 Kuntoutus: oikeus palveluihin toimintarajoitteiden vähentämiseksi tai lieventämiseksi

PELKÄSIN KERTOA KENELLEKÄÄN, Koska tiesin aiheen olevan häpeällinen”

Kun Ruby sai 61-vuotiaana Alzheimerin taudin alkuvaiheen diagnoosin, hän jäi eläkkeelle työstään välittömästi. Nyt 68-vuotiaana Ruby katuu päätöstään ja myöntää, että hän “pelkäsi kertoa kenellekään diagnoosistaan häpeän vuoksi”.

Ruby tunsii diagnoosin saamisen jälkeen olevansa masentunut ja eristyksissä, koska hänen alueellaan ei ollut saatavilla tietoa tai tukea muistisairauksiin liittyen. Vasta lähes vuoden kuluttua diagnoosista Ruby vieraili Alzheimerin tautiin keskittyvässä hoitokeskuksessa 30 km:n päässä kotoaan. Siellä hän näki ihmisiä, joiden sairaus oli jo edennyt pidemmälle. Ruby kauhistui.

”Tulin ulos itkien ja huutaen ’tätäkö minun elämäni nyt tulee olemaan!’ Lopulta sain rohkeutta ajaa takaisin kotiin.”

Ruby on huolissaan siitä, että hänen täytyy muuttaa pois kotoaan kotihoidon puuttuvien palveluiden vuoksi. ”Miksi minun pitää joutua hoivakotiin vain koska hallitus on tehnyt sellaisen poliittisen päätöksen tarjottavien palveluiden suhteen? Haluamme elää kodeissamme, joiden eteen työskentelimme niin kovasti vuosikymmenet. Miksi minun pitää mennä hoivakotiin? Tämä rikkoo ihmisoikeuksiani.”

Ruby on pahoillaan siitä, että jäi epävarmuuden ja häpeän vuoksi eläkkeelle työstään niin varhaisessa vaiheessa. Hän syyttää tästä neuvojen, tuen ja tiedon puutetta: ”Unohdin täysin, että minulla oli oikeuksia.” Hän uskoo, että hänen ei olisi pitänyt luovuttaa. Sen sijaan hän olisi voinut ilmoittaa työnantajalleen, että ”lait suojaavat oikeuksiasi jatkaa työtäni”. Ruby huomauttaa, että jos hänellä olisi ollut syöpä, hän olisi puhunut työnantajansa kanssa rehellisesti ja uskonut saaneensa apua ja tukea työnantajaltaan. ”Mutta jos sanoisin, että minulla on Alzheimerin tauti, he olisivat vain löytäneet jonkin verukkeen päästä eroon minusta.”

Ruby löysi vihdoin apua kognitiivisesta kuntoutuksesta (CRT) ja toivoo, että kaikille varhaisvaiheen muistisairausdiagnoosin saaneille kerrottaisiin kyseisestä hoidosta. ”Se on helppo ja yksinkertainen keino hyvinvoinnin ylläpitämiseen ja todellakin se asia, joka pelasti elämäni ja auttoi minut uudelle polulle”.

RUBYN TARINASSA KOROSTUVAT SEURAAVAT IHMISOIKEUSLOUKKAUKSET:

- ECHR Artikla 8 Oikeus nauttia yksityis- ja perhe-elämän kunnioitusta
- ECHR Artikla 14 Syrjinnän kieltö
- CRPD Artikla 5 Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus: oikeus kohtuullisiin mukautuksiin.
- CRPD Artikla 8 Tietoisuuden lisääminen: stereotyyppien ja ennakkoluulojen torjuminen vammaisiin, mukaan lukien muistisairaisiin henkilöihin, liittyen.
- CRPD Artikla 19 Eläminen itsenäisesti ja osallisuus yhteisössä: pääsy eristäytymistä ja syrjäytymistä ehkäiseviin tukipalveluihin.
- CRPD Artikla 27 Työ ja työllistyminen: työntekooikeuden toteutumisen turvaaminen ja edistäminen myös niiden osalta, jotka vammautuvat palvelussuhteen aikana.
- CRPD Artikla 26 Kuntoutus: tukeminen uusien taitojen kehittämiseen ja olemassa olevien taitojen elvyttämiseen.

KUN KODISTA TULEE VANKILA JATKUVASTI VAIHTUVIN VARTIJOIN

Elsa on 64-vuotias pian eläkkeelle siirtyvä lähihoitaja. Hän on työskennellyt vuosien ajan kotihoidossa tukien työssään erityisesti ikääntyneitä ja heidän omaishoitajiaan. Hän tuntee helpotusta pian koittavasta eläköitymisestään, mutta on toisaalta kovin huolestunut asiakkaidensa ja kollegoidensa hyvinvoinnista ja tulevaisuudesta. Elsan mukaan ”ei ole mitään tekosyytä sille henkiselle rasitukselle mitä tämä työ aiheuttaa, se tuntuu yksinkertaisesti epäinhimilliseltä”. Esimerkkinä Elsa kertoo eräästä 85-vuotiaasta asiakkaastaan, jonka tytär kertoi äitinsä luona vierailleen 40 eri kotihoidon työntekijää viimeisen kuukauden aikana. Elsa on kovin huolissaan siitä, mitä hoitajien jatkuva vaihtuvuus aiheuttaa: ”Miten tällaisissa olosuhteissa on mahdollista seurata riittävän hyvin jonkun terveyttä ja hyvinvointia? Tämä muistisairas rouva makaa sängyssään kaikki päivät eikä tiedä yhtään missä on. Hän näyttää ahdistuneelta kun joku tulee ovelle tai koskettaa häntä. Sydämeni särkyi hänen puolestaan”.

Kotihoidon resurssit eivät ole lisääntyneet samassa suhteessa kun valtion tuki kotihoidolle on vähentynyt. Elsa uskoo, että ”on paljon ikäihmisiä, jotka eivät saa elää niin kuin he haluavat”, vaan se vaatii ”perheenjäseniltä rahaa ja hermoja taistella järjestelmää vastaan ja vaatimalla vaatia hyvää hoitoa sukulaisilleen”. Elsa uskoo, että yksityisyyden ja turvallisuuden tunteen osalta suurin osa ihmisistä haluaisi mieluummin asua loppuun saakka omassa kodissaan kuin laitoksessa, mutta ihanteellisessa tilanteessa ”jatkovaa hoivaa vaativa ikäihminen ansaitsee saada sitä tutulta ja turvalliselta hoitajalta, jolla on aikaa myös keskustella”. Elsan mukaan näin asiat olivatkin vielä vuosikymmen tai pari sitten, kun taas ”kotonasi asuminen ja hoidon tarve nykyään tarkoittaa sitä, että kymmeniä hoitajia ravaa kotonasi viikoittain ja vain muutaman minuutin kerrallaan. Kodin merkitys häviää, kun kodista tulee vankila, jossa on jatkuvasti vaihtuvat vartijat. Nykyinen järjestelmä ei pysty eikä halua suojella ikäihmisten oikeuksia”.

Elsa on pöyristynyt alansa tilasta ja vakuuttunut siitä, että nykytilanne juontaa juurensa ikääntyneiden ihmisten kunnioituksen puutteeseen poliittisten päättäjien ja nuorempien sukupolvien taholta. ”Haluammeko todella kohdella ikäihmisiämme näin? Kukaan ei haluaisi tällaista hoitoa itselleen. En usko, että poliitikoilla on minkäänlaista ymmärrystä kotihoidon nykytilasta. Meitä hoitajia, eikä kotihoidon asiakkaita tai heidän perheenjäseniään kuunnella asiantuntijoina, vaikka joudumme kärsimään tilanteen vuoksi joka päivä”, Elsa toteaa.

ELSAN TARINASSA KOROSTUVAT SEURAAAVAT IHMISOIKEUSLOUKKAUKSET

- ECHR Artikla 3 Kidutuksen kielto: Ketään ei saa kiduttaa, eikä kohdella tai rangaista epäinhimillisellä tai halventavalla tavalla.
- ECHR Artikla 8 Oikeus nauttia yksityis- ja perhe-elämän kunnioitusta: tuntee tulevana kohdeksi kunnioittavalla tavalla ja tuntee olonsa turvallisiksi omassa kodissaan.

- CRPD Artikla 15 Vapaus kidutuksesta tai julmasta, epäinhimillisestä tai halventavasta kohtelusta tai rangaistuksesta
- CRPD Artikla 17 Henkilön koskemattomuuden suojelu
- CRPD Artikla 19 Eläminen itsenäisesti ja osallisuus yhteisössä: pääsy palveluiden piiriin eristäytymisen ja syrjäytymisen ehkäisemiseksi.
- CRPD Artikla 22 Yksityisyyden kunnioittaminen
- CRPD Artikla 25 Terveys: oikeus parhaaseen mahdolliseen terveydentilaan ja hoitoon.

KUKAAN EI AUTTANUT MINUA, TUNSI OLONI TÄYSIN SUOJATTOMAKSI

Ingrid on 70-vuotias eläkkeelle jäänyt sairaanhoitaja, joka elänyt perheväkivaltatilanteessa vuosia. Hänen pojallaan Igorilla on mielenterveysongelmia ja päihteiden väärinkäyttöä. Hän kiristää äidiltään jatkuvasti rahaa ja käyttäytyy uhkaavasti, jos Ingrid kieltäytyy. Ingridin on täytynyt välillä palata takaisin työelämään kattaakseen poikansa velkoja.

Ingrid kertoo, miten ”vuosia sitten soitin poliisille joka kerta kun poikani uhkasi väkivallalla... olin hyvin peloissani ja halusin, että joku puhuisi hänelle järkeä”. Poliisi ei kuitenkaan voinut tehdä mitään muuta, paitsi neuvoa Ingridiä hakemaan lähestymiskieltoa. Ingrid kuitenkin tunsi, ettei hänellä ollut siihen ”vaadittavia voimia eikä taitoja”. Ingridin mukaan ”poliisi sanoi, että minun pitää itse äitinä asettaa pojalleni rajat eivätkä he voi asiaan puuttua ennen kuin poikani tekee rikoksen”. Pian Ingrid lakkasi soittamasta ja pyytämästä apua. Poliisin sanat saivat hänet tuntemaan häpeää: ”Olin varma, että poliisit ajattelevat ’millainen äiti ei pysty laittamaan kuriin omaa lastaan?’”.

Viimein koitti se päivä kun Ingridin poika teki rikoksen. Kun Ingrid kieltäytyi antamasta pojalleen rahaa, poika tönäisi Ingridiä voimalla niin, että hän kaatui ja mursi lonkkansa. Ingrid ei omatoimisesti halunnut ottaa yhteyttä poliisiin aiemmista negatiivisista kokemuksistaan johtuen. Kun sairaalan sosiaalityöntekijä soitti poliisille, Ingridille kuitenkin kerrottiin, että kyseessä on julkisen syytteen alainen rikos (pahoinpitely), eli tutkinta tehdään halusi Ingrid sitä tai ei. Oikeudenkäynti pidettiin käräjäoikeudessa, ja sekä Ingrid että hänen poikansa velvoitettiin osallistumaan. Ingrid kertoo, kuinka hän oli pelosta kankea matkalla oikeustalolle, ”koska sinne meneminen tarkoitti, että näkisin poikani ensimmäistä kertaa tapahtuneen jälkeen”. Ingridiä myös pelotti, otettaisiinko hänet vakavasti viranomaisten taholta tällä kertaa. Pelko oli aiheellinen: ”Kävi ilmi, että epäilykseni koko stressiä ja ahdistusta aiheuttavan prosessin hyödyllisyydestä pitivät paikkansa”.

Ingrid kuvailee olleensa täysin järkyttynyt, kun syyttäjät oikeudenkäynnissä ehdotti, että asia ratkaistaisiin sovittelulla oikeussalin ulkopuolella. Lain mukaan sovittelua voidaan hyödyntää pahoinpitelytapauksissa, jos sekä uhri että syytetty siihen suostuvat. Ingridin mukaan syyttäjä tuntui jo heti oikeudenkäynnin alkaessa ärsyyntyneeltä ja kyseli ”miksi tällainen meteli on nostettu tällaisesta pikkujutusta”. Syyttäjät oli sanonut: ”kai nyt kaksi järkevää, aikuista ihmistä pystyy tällaisen asian keskenään sopimaan?”. Tämä tapahtui Ingridin pojan ollessa myös läsnä huoneessa. Ingrid tunsi olonsa petetyksi jälleen kerran: ”Miksi minun piti vastoin tahtoani käydä läpi koko stressaava tutkinta- ja oikeudenkäyntiprosessi vain sen vuoksi, että meidät lähetetään takaisin kotiin ilman minkäänlaista apua ja muutosta tilanteeseen?” Vaikka tuomari kysyi Ingridiltä useamman kerran, onko sovittelu hänelle varmasti ok, Ingrid pelkäsi poikansa ja syyttäjän reaktioita liikaa sanoakseen ei.

Ingrid tuntee edelleen vuosienkin jälkeen olonsa turhautuneeksi, eikä luota enää viranomaisten apuun. Hän pohtii, olisiko viranomaisten toiminta ollut erilaista jos vanhemman ihmisen sijaan kyseessä olisi ollut pieni lapsi, huomauttaen ”olenhan minäkin täysin suojeton poikani edessä, mutta ei se tarkoita sitä, että olen vain höpsö vanha nainen, jolla on liikaa mielikuvitusta tai ongelmia muistinsa kanssa. Minä ansaitsen tulla otetuksi todesta siinä missä kuka tahansa muukin”.

Ingrid toivoo, ettei kenenkään muun ikäihmisen tarvitse koskaan käydä läpi samanlaista tilannetta. Sen vuoksi hän ehdottaa, että "viranomaiset tulisi paremmin kouluttaa tunnistamaan ja ottamaan vakavasti väkivaltatapaukset. Eihän oikeudenmukainen kohtelu voi olla kiinni tuurista sen suhteen, kuinka asiantunteva ja empaattinen asiaasi hoitava ammattilainen on".

INGRIDIN TARINASSA KOROSTUVAT SEURAAVAT IHMISOIKEUSLOUKKAUKSET

- ECHR Artikla 3 Kidutuksen kielto
- ECHR Artikla 8 Oikeus nauttia yksityis- ja perhe-elämän kunnioitusta
- ECHR Artikla 13 Oikeus tehokkaaseen oikeussuojakeinoon
- ECHR Artikla 14 Syrjinnän kielto
- ECHR Lisäpöytäkirja 1 Artikla 1 Omaisuudensuoja

HAAVOITTUNEISUUTENI HYVÄKSI KÄYTTÄMINEN SAI MINUT TUNTEMAAN OLONI TYHMÄKSI JA ARVOTTOMAKSI

Adamo on yksin asuva, 77-vuotias eläkkeellä oleva postinkantaja. Hänen vaimollaan Angelalla on edistynyt muistisairaus, jonka vuoksi hän asuu hoitokodissa. Adamo vierailee hänen luonaan niin usein kuin mahdollista. Adamo koki eläkkeelle jäämisen vaikeaksi, koska kaipaavat ihmisten kanssa tekemisissä olemista. Hän tuntee olonsa yksinäiseksi ja eristäytyneeksi. Adamo muistelee aikoja, jolloin hän oli tärkeässä asemassa yhteisössään ja naapurit kääntyivät hänen puoleensa huolissaan ja kysymyksissään. Hän oli kunnioitettu henkilö naapurustossaan.

Eläköidyttyään Adamo on viettänyt yhä enemmän aikaa yksin asunnossaan. Hänen puhelimensa on ainoa linkki ulkomaailmaan. Eräänä päivänä hän sai puhelun nuorelta mieheltä, joka kyseli mielipiteitä uudesta paikallisesta energiayhtiöstä. Adamo ei tuolloin ymmärtänyt joutuneensa energiayhtiön edustajan tahallisen ja kohdennetun myyntihuijauksen uhriksi.

Adamolta kysyttiin erilaisia johdattelevia kysymyksiä, kuten: "Oletteko tyytyväinen nykyiseen energiayhtiöönne?" Hän vastasi: "Se on hieman kallis, koska ainoa tulonlähteeni on eläkkeeni." Adamolta kysyttiin, olisiko hän kiinnostunut maksamaan energiasta vähemmän. Ajattelematta asiaa sen enempää, Adamo vastasi "kyllä".

Adamo "ei jäänyt pohtimaan puhelua sen kummemmin", mutta kuukausi myöhemmin hän sai kyseiseltä yhtiöltä vielä suuremman laskun kuin mitä hän tähän asti on maksanut vanhalle yhtiölleen.

Adamosta tuntuu, että hänen oikeuttaan yksityisyyteen rikottiin ja että hänet manipuloitiin ostamaan kyseinen palvelu. Hänen mielestään nuori mies huijasi häntä. Adamo tuntee olonsa nyt haavoittuvaisemmaksi kuin koskaan, ja kokee vaikeaksi hoitaa asioitaan ja tekemään asianmukaisia päätöksiä pelon vuoksi. Kokemus antoi Adamolle tunteen siitä, että hän on "kurja ja tyhmä ihminen vailla arvoa ja kykyä tehdä harkittuja päätöksiä".

ADAMON TARINASSA KOROSTUVAT SEURAAVAT IHMISOIKEUSLOUKKAUKSET

- ECHR Artikla 8 Oikeus nauttia yksityis- ja perhe-elämän kunnioitusta
- ECHR Artikla 14 Syrjinnän kielto
- ECHR Lisäpöytäkirja 1 Artikla 1 Omaisuudensuoja

ISOISÄN ELÄMÄ MULLISTUI TÄYSIN LAPSEN LAPSEN TEKOJEN VUOKSI

Antonio on 81-vuotias mies, joka loi yli 40 vuotta kestäneen työuransa paikallisessa pankissa. Antonio on sittemmin leskeytynyt, mutta vaalii muistoa vaimostaan Margheritasta sekä ihanasta rivitalosta, jonka he ostivat yhdessä eläkkeelle siirtymisensä jälkeen. Margherita hoiti talon kaunistuspuutarhaa, ja yhdessä pariskunta nautti talossa illallisista perheen ja ystävien kesken.

Neljä vuotta sitten Antonion tyttärentytär Stella tuli raskaaksi. Stella asui miehensä kanssa hyvin pienessä huoneistossa kaupungin keskustassa hissittömän talon 4. kerroksessa. Stella tajusi asuintilanteen olevan hankala pienen lapsen kanssa. Hän

ehdotti

Antonioille asuntojen vaihtamista. Stella selitti Antoniolla, että hänen rivitalonsa on liian suuri yhdelle henkilölle, ja että talon ja puutarhan ylläpitäminen vaativat paljon työtä. Antonio ei pitänyt ajatuksesta, koska se vaatisi hänen ja Margheritan rakkaan talon taakse jättämistä kaikkein muistoihin. Toisaalta hän tunsi myötätuntoa Stellan tilannetta kohtaan ja antoi Stellan lopulta pyörittää päänsä. Antonio muistaa ajatelleensa: "Minkälainen ihminen sanoisi ei kun kyseessä on vastasyntyneen lapsenlapsensa hyvinvointi?"

Alussa Antonio sopeutui hyvin uuteen tilanteeseen ja huomasi pienemmän asunnon edut yksin asuvalle miehelle. Kuitenkin aika pian siirryttyään uuteen asuntoonsa Antonio alkoi kärsiä nivelulehduksesta ja tarvitsi kävelyn tueksi keppiä. Portaiden kipuaminen 4. kerrokseen tuli päivä päivältä vaikeammaksi. Siinä tilanteessa Antonio tunsi, ettei hänellä ollut muuta vaihtoehtoa kuin pyytää Stellaa vaihtamaan asuntoja uudestaan, nyt kun vauvakin oli jo kasvanut. Stella kieltäytyi palaamasta omaan asuntoonsa ja asuu siis edelleen Antonion rivitaloasunnossa.

Antonio haki viranomaisilta lupaa hissien asentamiseen taloonsa, mutta odottaa nyt vuotta myöhemmin edelleen vastausta. Hän toteaa: "Asuntoon kipuaminen on käynyt koko ajan hankalammaksi enkä siksi käy ulkona, ellei ole aivan pakko".

Antioniosta tuntuu, että hänen koko elämänsä mullistui Stellan vuoksi. Hänellä on rajoitettu pääsy ulkomaailmaan eikä hän saa nauttia omasta omaisuudestaan. Hän toteaa: "Oikeuden omaaminen voimatta nauttia siitä on sama asia kuin oikeutta ei olisi olemassa ollenkaan".

ANTONION TARINASSA KOROSTUVAT SEURAAVAT IHMISOIKEUSLOUKKAUKSET

- ECHR Artikla 8 Oikeus nauttia yksityis- ja perhe-elämän kunnioitusta: oikeus nauttia omasta kodista ja luoda ja ylläpitää sosiaalisia suhteita
- ECHR Lisäpöytäkirja 1 Artikla 1 Omaisuudensuoja: keneltäkään ei saa riistää hänen taloaan;
- CRPD Artikla 16 Vapaus hyväksikäytöstä, väkivallasta ja pahoinpitelystä: ketään ei saa pakottaa luopumaan omaisuudestaan tai siirtämään sitä toisen nimiin
- CRPD Artikla 19 Eläminen itsenäisesti ja osallisuus yhteisössä: asunnon mukauttaminen henkilön toimintarajoitteen asettamiin tarpeisiin
- CRPD Artikla 20 Henkilökohtainen liikkuvuus;
- CRPD Artikla 30 Osallistuminen kulttuurielämään, virkistys- ja vapaa-ajantoimintaan ja urheiluun

RUUAN JA LÄÄKKEIDEN OSTAMINEN ON MAHDOTONTA KANSANELÄKKEELLÄNI

Bianca on 66-vuotias ja monisairas, minkä vuoksi hänen kuukausittaiset lääkekulunsa ovat suuret. Bianca joutuu syömään lääkitystä sydän- ja verisuonitautien sekä korkean kolesterolin vuoksi. Jotkut lääkkeitä katetaan julkisesta terveydenhuollosta, mutta eivät kaikki. Bianca yrittää selviytyä lääkekuluistaan ja ylläpitää fyysistä ja henkistä hyvinvointiaan pienen kansaneläkkeen turvin. Bianca on joutunut käymään läpi kovan taistelun saadakseen edes kyseisen pienen eläkkeen.

Bianca maksoi koko työuransa ajan täysimääräisiä maksuja valtion eläkerahastoon. Eläkkeelle siirtymisen jälkeen Bianca laski ansainneensa 189 euron kuukausittaisen eläkkeen. Hänelle myönnettiin kuitenkin vain 140 euron eläke. Järkyttyneenä päätöksestä Bianca yritti selvittää, miksi hän ei saanut summaa, johon uskoi olevansa oikeutettu. Häntä varoitettiin siitä, että valitus ja eläkkeen määrän uudelleenarviointi saattaisi pienentää eläkkeen määrää entisestään. Bianca jatkoi silti valitusprosessia. Hänen pahin painajaisensa toteutui, kun eläkkeen määrää vähennettiin entisestään 3 eurolla.

Miellyttämään pyrkivästä ja varovaisesta tyylistään poiketen Bianca päätti taistella oikeudestaan eläkkeeseen oikeudessa, ja sai lopulta päätöksen 205 euron eläkkeestä. Summa ei kuitenkaan edelleenkään takaa hänelle riittävää elintasoa. Ilman poikansa antamaa taloudellista tukea Biancan olisi mahdotonta kattaa perustarpeensa ja lääkekulunsa. Biancan suunnitelma eläkkeelle jäädessään oli matkustella, opiskella vieraita kieliä ja käydä uimassa; tehdä kaikkia niitä asioita, joihin hänellä ei ollut aikaa työelämässä ollessaan. Nyt hän ei voi edes ostaa vaatteita, jos haluaa kattaa välttämättömät menonsa.

Bianca uskoo, että ikäihmisiä kohdellaan järjestään epäoikeudenmukaisesti ja epäkunnioittavasti, ja toivoo, että "eläkkeelle siirtyvien henkilöiden tulot ja eläkemaksut tarkistetaan huolella, jotta he saavat riittävän eläkkeen ja voivat elää ihmisarvoista elämää ja maksaa laskunsa." Hän myöntää kuitenkin, että ei usko näin tapahtuvan. "Sukupolveni ei saa koskaan elää ja nauttia samanlaisesta elämästä muiden Euroopan maiden eläkeläisiin verrattuna." Bianca myöntää, että ikäihmiset ovat joskus aika apaattisia omien oikeuksiensa ajamisen suhteen, mutta "mitä muuta meiltä voisi odottaa? Meidän aikamme ja siinä yhteiskunnassa, jossa elimme, ei ollut mahdollista vastustaa auktoriteetteja. Me kannamme tämän epäoikeudenmukaisuuden seuraukset. Meitä kohdellaan edelleen todella huonosti."

BIANCAN TARINASSA KOROSTUVAT SEURAAVAT IHMISOIKEUSLOUKKAUKSET

- ECHR Artikla 8 Oikeus nauttia yksityis- ja perhe-elämän kunnioitusta: fyysisen ja psyykkisen hyvinvoinnin suojelu
- ECHR Lisäpöytäkirja 1 Artikla 1 Omaisuuden suoja: ansaitut eläkkeet lasketaan omaisuudeksi
- ECHR Artikla 14 Syrjinnän kieltö

PAKOTETTU TEKEMÄÄN TÖITÄ LAITTOASTI SELVIYTYÄKSEEN

Elena on 65-vuotias ja ollut naimisissa miehensä kanssa 40 vuotta. He eivät saaneet lapsia, vaikka olisivat niitä toivoneet. Elena on hyvin koulutettu ja valmistunut kemistiksi teollisuuden palvelukseen. Hän muistelee mielellään aikoja kun aloitti työuransa, kertoen kuinka ”ihmiset kohtelivat toisiaan oikeudenmukaisesti ja hyvin”, toisin kuin ”nykyiset ihmiset”. Elena oli aikoinaan pitkään ainoa nainen miesvaltaisella työpaikallaan. Hän pyöritti myös omaa yritystään vuosia, mutta valitettavasti se ei menestynyt. Tämän vuoksi Elenan ansaitsema eläke on hyvin pieni.

Eläkkeelle jäätyään Elenan oli pakko etsiä uusi työ täydentääkseen pientä eläkettään sivutuloilla. Hän löysi lopulta osa-aikatyön koulun iltapäiväkerhossa, ja vaikka hän nautti työskentelystä lasten kanssa, hän alkoi pian uupua. Elenan työskentelyolosuhteet olivat vaativat ja hänen työtuntinsa vain lisääntyivät. Elena tunsikin olevansa loukussa. Hänen taloutensa oli riippuvainen ylimääräisistä tuloista, ja hän tiesi, että jos hän valittaisi tai kieltäytyisi tekemästä ylimääräisiä tunteja, hän menettäisi työnsä. Elena uskoi, että hänen olisi ikääntyneenä ihmisenä vaikea löytää toista työtä. Elena toteaa: ”Nuorempi ihminen olisi voinut sanoa ei työnantajalle ja etsinyt vain toisen työn.” Hän uskoo, että työnantajat käyttävät ikäihmisten tulojen tarvetta hyväkseen ja laittavat heidät työskentelemään laittomissa olosuhteissa ilman oikeuksia. Vaikka Elena vaikuttaa ulkopuolisen silmin rohkealta ja vahvalta naiselta, hän ei koe pystyvänsä puolustamaan itseään, koska hänen on helpompi taistella muiden kuin itsensä puolesta. Elena kertoo kärsineensä työssä ”niin paljon nöyryytystä ja mahdollomaan aikatauluun pakottamista”. Hänellä ei ollut kuitenkaan muuta mahdollisuutta kuin sietää tilanne: ”Minulla oli pankkilaina, jonka maksamiseen tarvitsin ne rahat.”

Elenan terveys alkoi pian kärsiä ja stressi sai aikaan psoriasiksen puhkeamisen. Elena kuvailee, kuinka ”veri vain valui ja kynteni irtoilivat”. Kaikki tämä oli vasta alkua varsinaisille terveysongelmille. Kolme vuotta työn aloittamisen jälkeen stressi ja uupumus kulminoituivat sydänkohtaukseen. Nykyään Elena joutuu sinnittelemään vain pienen eläkkeensä turvin.

ELENAN TARINASSA KOROSTUVAT SEURAAVAT IHMISOIKEUSLOUKKAUKSET

- ECHR Artikla 8 Oikeus nauttia yksityis- ja perhe-elämän kunnioitusta
- ECHR Artikla 14 Syrjinnän kielto
- CRPD Artikla 28 Riittävä elintaso ja sosiaaliturva

ELÄMÄNI TUNTUU TURHALTA – EN TEE ENKÄ TUOTA MITÄÄN”

Tom on 63-vuotias sähköasentajana uransa tehnyt mies. Hän ansaitsi aikoinaan hyvin, erityisesti työskennellessään Irakissa sodan aikana. Tomilla on paljon lapsia ja lapsenlapsia, mutta hän asuu yksin pienessä ja ahtaassa yhden huoneen huoneistossa. Tom pitää perhettään, sosiaalista toimintaa ja liikuntaa suurella arvolla ja terveytensä perustana, mutta kokee elämänsä olevan parhaillaan hyvin rajoitettua taloudellisen tilanteen vuoksi.

Tom sai vuonna 2006 aivohalvauksen. Lääkäri kertoi hänelle, ettei työskentely enää onnistuisi. Tom oli musertunut kuullessaan diagnoosistaan ja työkyvyttömyyseläkkeestä. Silloin 50-vuotias Tom tunsu olonsa huijatuksi: ”En halunnut siirtyä eläkkeelle”. Hän itse tuntee toipuneensa lähes täysin 10 päivän sairaalajakson aikana. Tom joutuu nyt selviytymään pienellä työkyvyttömyyseläkkeellä, joka on 193 euroa kuukaudessa. Hän uskoo, että eläke on laskettu väärin aiemmin käytössä olleen epäoikeudenmukaisen ja puolueellisen työpaikkojen luokitusjärjestelmän vuoksi. Tomille tuottaa hankaluuksia pärjätä eläkkeellään eikä hän pysty syömään terveellisesti. Hän on sosiaalihuollon ruokapalvelujen varassa ja käyttää kumppaninsa poismenneen ex-miehen vaatteita. Yllätykset ovat menneisyyttä.

Vuosien kuluessa Tom sisuuntui ja päätti alkaa työskennellä uudelleen. Kuusi vuotta sitten hän kouluttautui vartijaksi. Hän oli valmis tekemään sekä päivä- että yövuoroja. Hän odotti innoissaan mahdollisuutta saada tuloja ja tekemistä tylsään elämäänsä. Hän halusi olla taas yhteiskunnan tuottava jäsen. Valmistuttuaan vartijakoulutuksesta hän sai kuitenkin tietää, ettei hän ole oikeutettu tekemään minkäänlaisia töitä, sillä lääkäri oli todennut hänet täysin työkyvyttömäksi. Tom toivoo voivansa auttaa perhettään enemmän. Hänellä ei ole varaa ostaa lapsenlapsilleen edes joululahjoja. Perhetapaamisissa hän pyrkii välttämään vetämästä huomiota itseensä ja olosuhteisiinsa, koska ne aiheuttavat hänelle suurta häpeää ja turhautumisen tunnetta. Tom haluaisi vain perustarpeensa tyydytyksi – että hänellä olisi miellyttävä paikka asua ja syödä. Tällä hetkellä hän näkee elämänsä turhana, koska ei voi tehdä eikä tuottaa mitään, ei itsensä eikä perheensä tai yhteiskunnan vuoksi. Hän yrittää kuitenkin olla optimistinen ja toivoo, että jonakin päivänä saisi taas tehdä töitä. Toiveikasta mielialaa on kuitenkin hankala pitää yllä.

TOMIN TARINASSA KOROSTUVAT SEURAAAVAT IHMISOIKEUSLOUKKAUKSET

- ECHR Artikla 8 Oikeus nauttia yksityis- ja perhe-elämän kunnioitusta
- ECHR Artikla 14 Syrjinnän kieltö
- CRPD Artikla 5 Vapaus kidutuksesta tai julmasta, epäinhimillisestä tai halventavasta kohtelusta tai rangaistuksesta: oikeus kohtuulliseen asumukseen
- CRPD Artikla 26 Kuntoutus
- CRPD Artikla 27 Työ ja työllistyminen: työntekooikeuden toteutumisen turvaaminen ja edistäminen myös niiden osalta, jotka vammautuvat palvelussuhteen aikana
- CRPD Artikla 28 Riittävä elintaso ja sosiaaliturva: riittävät tulot perustarpeiden, kuten ruuan, vaatteiden ja asunnon kattamiseen.
- CRPD Artikla 30 Osallistuminen kulttuurielämään, virkistys- ja vapaa-ajantoimintaan ja urheiluun.

PALVELUJEN JA YHTEYDENPIDON DIGITALISAATIO ON JÄTTÄNYT MINUT PAITSI YHTEISKUNNAN, MYÖS PERHEENI ULKOPUOLELLE

Anneli on 75-vuotias ja asuu itsenäisesti, vaikka hänellä onkin useita rajoitteita liikkumisen suhteen. Hän on viime vuosina huolestunut etenevissä määrin terveys- ja pankkipalvelujen digitalisaatioketäytystä, ja kokee, että ”kaikkien pitäisi omata taidot ja väkkeet niiden käyttämiseen” Anneli ei koe olevansa tasaveroisessa asemassa nuorempien asiakkaiden kanssa. Hän ymmärtää toki digitalisaation hyödyt, mutta kokee kehityksen menneen jo liian pitkälle. ”Ei minua huolestuttanut tämä kehitys vielä vuosikymmeniä sitten. Se myytiin meille uusina toimintoina, jotka tulevat palvelemaan nuorempia asiakasryhmiä. Ei niin, että verkkopalvelut tulevat korvaamaan kaikki palvelut. En tosiaankaan silloin ajatellut, että kaikki voitaisiin pakottaa käyttämään näitä monimutkaisia digipalveluita ja laitteita”.

Äskettäin Anneli vieraili pankissa tehdäkseen lapsenlapselleen tilisiirron yllätyslähjäksi hänen valmistumisestaan. Anneli ei ollut käyttänyt pankkipalveluja muutamii vuosii, sillä ”onneksi minulla on lapseni varmistamassa, että kaikki laskut ja kulut maksetaan ajallaan”. Hän yllättyi nähdessään tutussa konttorissa vain kaksi virkailijaa palvelemissa suurta määrää jonottajia. Anneli joutui odottamaan lähes puoliosta tuntia vuoroaan. Kun vuoro viimein tuli, nuori naisvirkailija tokaisi Annelille, että ”hän olisi voinut tehdä talletuksen verkossa alle 5 sekunnissa ja säästää kaikkien aikaa.” Anneli tunsii olonsa hämmentyneeksi ja loukatuksi. ”Jos jotakin, niin halusin tuntea oloni hyödylliseksi, vastuulliseksi ja kykeneväksi hoitamaan omia asioitani tässä iässä tulemalla pankkiin henkilökohtaisesti. Vastentahtoinen ja työkeä pankkineiti sanoi, että hän voisi auttaa minua, mutta joudun maksamaan 3 euroa tilini saldon tarkistamisesta ja vielä lisäksi 7 euroa talletuksesta. Se on enemmän kuin mitä maksan joistakin lääkkeistäni kuukausittain! Entä jos eläisin vain kansaneläkkeen varassa eikä minulla olisi lapsia hoitamassa pankkiasioitani?” Anneli tuntee olonsa loukatuksi ja arvottomaksi. Hän ei ymmärrä, miten yhteiskunta voi odottaa, että jokainen oppii käyttämään digitaalisia palveluja. Hänen mielestään ”yhteiskunnan olisi varmistettava, että joitakin henkilökohtaisen palvelun paikkoja säilytetään ikäihmisille, jotka eivät voi tai halua oppia käyttämään digipalveluja”.

Toisaalta, Anneli huomauttaa, monet nuoret ihmiset uskovat vanhan sanonnan vanhasta koirasta, joka ei opi uusia temppuja. ”Tunnen, että jään ulkopuolelle paitsi yhteiskunnassa, mutta myös omassa perheessäni. Kaikki muut perheessäni jakavat valokuvia ja videoita puhelimillaan. Minä haluaisin nähdä myös lastenlapseni kuvat, mutta lapseni sanovat ’ei äiti opi enää mitään uutta, parasta olla ostamatta hänelle älypuhelin’.

Olen varma, että oppisin käyttämään sitä, jos joku vain kärsivällisesti opettaisi, mutta he sanovat aina, että ’pitäisihän sinun jo tietää miten tämä tehdään, näytin jo kerran!’”

Anneli on epävarma siitä, onko hänen perheellään ja yhteiskunnalla ylipäättään luottamusta hänen kykyihinsä ja halua saada hänet oppimaan digipalvelujen käyttöä. Toisaalta hänen odotetaan käyttävän niitä yhtä sujuvasti kuin muutkin, mutta toisaalta kukaan ei edes vaivaudu ikään liittyvien ennakkoluulojen vuoksi opettamaan häntä.

ANNELIN TARINASSA KOROSTUVAT SEURAAVAT IHMISOIKEUSLOUKKAUKSET

- ECHR Artikla 8 Oikeus nauttia yksityis- ja perhe-elämän kunnioitusta: oikeus tietoon;
- ECHR Artikla 14 Syrjinnän kieltö: pääsy julkisten palveluiden piiriin tasaveroisella tavalla muiden kanssa
- ECHR Lisäpöytäkirja 1 Artikla 2 Oikeus koulutukseen;
- CRPD Artikla 5 Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus
- CRPD Artikla 9 Esteettömyys ja saavutettavuus: edistetään uusien tieto- ja viestintäteknologioiden ja -järjestelmien, myös internetin, saavutettavuutta
- CRPD Artikla 19 Eläminen itsenäisesti ja osallisuus yhteisössä
- CRPD Artikla 30 Osallistuminen kulttuurielämään, virkistys- ja vapaa-ajantoimintaan ja urheiluun

TUNNEN OLEVANI JUMISSA NELJÄN SEINÄN SISÄLLÄ

Vera on 70-vuotias leski, joka on jo vuosia kärsinyt erilaisista terveysongelmista. Hän asuu kunnan sosiaalisen asumisen piirissä kerrostalossa, joka sijaitsee kaupungin kukkulalla. Sieltä on 2 kilometrin kävelymatka keskustaan. Julkinen liikenne lakkasi kulkemasta Veran asuinalueelle johtuen alueen rauhattomuudesta sekä pyrkimyksestä taata lapsille turvallinen koulutie. "Minun täytyy kävellä kauppaan ja pankkiin ja kaikkialle kaikkine terveysongelmineni", Vera sanoo. Ironista on se, että Veralla on eläkeläisille tarjottava ilmainen bussikortti, mutta hän ei tee sillä mitään, koska bussit eivät kulje hänen asuinalueelleen. "Meillä ei ole julkista liikennettä, jolla pääsisi edes sairaalaan...Olet täysin ystävien ja naapureiden avun varassa".

Uuvuttava kipuaminen kukkulan huipulle ei onnistu Veralta ilman pysähdyksiä: "En voi kävellä paljon kerralla... On niin vaikea hengittää... Minulta vie 2 tuntia kävellä keskustaan, ja sitten olen niin uupunut, että pystyn vain istumaan ja häidin tuskin hengittämään". Julkisen liikenteen puute ja terveysongelmat ovat eristäneet Veran ystävästään. "Olen täällä oman onneni nojassa ja se on todella yksinäistä... Kävin ennen ulkona jatkuvasti ja rakastin sitä".

Veran tilannetta pahentaa hänen turvattomuuden tunteensa. Hän kertoo alueella olevan paljon järjestyshäiriöitä, huumekauppaa ja uhkailua. Veran mukaan "jotkut nuoret sylkevät päin sinua kadulla ja ventovieraat soittelevat ovikelloani yöllä".

Vera vierailee naapurissaan joka tiistai-ilta. Hän pelkää kävellä lyhyen matkan takaisin kotiin, koska paikalliset nuoret kokoontuvat iltaisin urheilukeskuksen edustalla. Vera on luonteeltaan sinnikäs, ja julistaa, että "en anna heidän musertaa minua, tappakoon jos haluavat". Hänen täytyy silti kerätä joka viikko kaikki rohkeutensa voidakseen nähdä ystävänsä. Hänen mukaansa "ikäihmisiä ei kunnioiteta enää piiruakaan".

VERAN TARINASSA KOROSTUVAT SEURAAVAT IHMISOIKEUSLOUKKAUKSET

- ECHR Artikla 8 Oikeus nauttia yksityis- ja perhe-elämän kunnioitusta
- ECHR Lisäpöytäkirja 1 Artikla 1 Omaisuudensuoja
- CRPD Artikla 9 Esteettömyys ja saavutettavuus
- CRPD Artikla 20 Henkilökohtainen liikkuvuus;
- CRPD Artikla 30 Osallistuminen kulttuurielämään, virkistys- ja vapaa-ajantoimintaan ja urheiluun

KUINKA VOIN HYÖDYNTÄÄ IHMISOIKEUKSIA ARJEN ONGELMATILANTEISSA?

8

Ihmisoikeuksilla on merkitystä monissa arjen haasteissa, joita ikääntyneet kohtaavat. Euroopan ihmisoikeussopimuksen mukaan ihmisoikeuksien suojeleminen on olennainen osa valtion politiikkaa ja palvelujen tarjoamista kansalaisille kaikissa Euroopan maissa. Siispä ihmisoikeuskysymykset voidaan usein ratkaista puhumalla tai kirjoittamalla asiasta vastaavalle viranomaiselle tai vastuushenkilölle. Suosittelemme toimimaan seuraavasti:

1: SELVITÄ ONGELMAN YHTEYS IHMISOIKEUKSIIN

- Hyödynnä tässä kirjassa tarjottuja tietoja;
- Pohdi ongelmaasi tai huolenaihetta; tai jos kyseessä on toisen henkilön kokemus, kuuntele heidän tarinansa tarkkaan;
- Selvitä, mikä yhteys ongelmalla on tässä kirjassa esiteltujen ihmisoikeussopimusten ja niihin kuuluvien yksittäisten oikeuksien kanssa;
- Kirjoita ylös artikla tai artikkelit, joita ongelmasi koskee. Monissa tapauksissa artikkelit sisältyvät sekä Euroopan ihmisoikeussopimukseen että yleissopimukseen vammaisten henkilöiden oikeuksista. Tällöin on ensisijaisesti huomioitava Euroopan ihmisoikeussopimus, koska siinä olevat oikeudet ovat täytäntöönpanokelpoisia kansallisessa lainsäädännössä. Tämä tarkoittaa sitä, että viranomaisille voi aiheutua seurauksia, jos kyseisiä oikeuksia rikotaan;
- Perustele, minkä asiassasi ja kohtelussasi on muutettava niin, että oikeutesi ja myös muiden ikääntyneiden oikeudet jatkossa toteutuvat.

2: TEE VALITUS

- Lähesty asiaa ihmisoikeusnäkökulmasta;
- Kuvaile ongelmaa ikääntyneen ihmisen kokemuksesta käsin;
- Jos tapahtumaan liittyy jokin viranomainen, kerro, miten uskot heidän epäonnistuneen velvollisuudessaan turvata ihmisoikeutesi; tarjoa heille valmiiksi tapa ratkaista ongelma;
- Ennen virallisen valituksen tekoa, lähesty oikeusiasi rikkonutta tahoa ensin epävirallisesti keskustelun keinoin;
- Voit myös ottaa yhteyttä organisaatioihin, joista saattaa olla sinulle prosessissa apua ja tukea

(ks. yhteystiedot kappaleesta 9).

- Jos keskustelu ei johda haluamaasi lopputulokseen, tee asiasta virallinen valitus. Jos ongelmaan liittyy julkinen viranomainen, seuraa heidän tarjoamia ohjeita valituksen tekemiseksi;
- Jos virallinen valitusprosessi ei vielä johda tyydyttävään lopputulokseen, voit viedä asian eteenpäin oikeusasiamiehelle, -valtuutetulle tai kansalliselle ihmisoikeusviranomaiselle (ks. yhteystiedot kappaleesta 9);
- Jos ongelmasi liittyy vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevaan yleissopimukseen (CRPD), ota yhteyttä paikalliseen etujasi ajavaan järjestöön ja osallistu varjoraportin kirjoittamiseen kansainväliselle oikeuksien noudattamista valvovalle komitealle;
- Jos edellä mainitut keinot eivät auta, saatat tarvita oikeudellista apua (ks. yhteystiedot kappaleesta 9)
- Voit myös pyrkiä vaikuttamaan päättäjiin ja palveluntarjoajiin aloittamalla kampanjan, jossa korostetaan ikääntyneiden ihmisoikeuksia ja vallitsevan tilanteen kestättömyyttä ⁶.

---

⁶ AgeUK (2015) Our Rights, Our Voices Human Rights Toolkit
www.ageuk.org.uk/globalassets/age-uk/blocks/promo/ourrightsourvoices_toolkit.pdf

SUOMI

ASUN SUOMESSA – MITEN TOIMIN?

A. ONGELMANI LIITTYY SOSIAALI- JA TERVEYSPALVELUIHIN

Saatat Annan, Elsan, Rubyn ja Joanin tavoin kokea sinua syrjittävän iästäsi tai toimintarajoitteestasi johtuen, tai ihmisoikeuksiasi muuten loukattavan sosiaali- ja terveyspalveluiden tarjoajan taholta. Syrjintää voi olla suoraa, esimerkiksi jos hoidontarpeen arvioinnissa huomioidaan ainoastaan fyysiset tarpeesi eikä sosiaalisia tarpeitasi, toisin kuin nuorempien palvelunsaajien kohdalla. Syrjintä voi olla myös epäsuoraa, esimerkiksi sellaisten hoitokriteerien käyttämistä, jotka asettavat sinut ikäsi tai toimintarajoitteesi vuoksi eriarvoiseen asemaan muiden palvelunsaajien kanssa. Voit toimia tilanteessa seuraavasti:

1. Jos olet tyytymätön saamaasi tai omaisesi saamaan hoitoon tai kohteluun, on ensimmäinen askel yrittää selvittää asia hoitopaikassa tai palveluntarjoajan kanssa avoimella keskustelulla.
2. Kuka tahansa, yksityishenkilö tai ammattilainen, joka on huolissaan ikääntyneen henkilön kyvystä huolehtia omasta terveydestään, hyvinvoinnistaan tai turvallisuudestaan, voi tehdä niin kutsutun huoli-ilmoituksen kunnalliselle sosiaaliviranomaiselle. Ilmoituksen tarkoituksena on varmistaa, että iäkäs henkilö saa tarvitsemansa huolenpidon silloinkin, kun hän ei sitä itse osaa tai ymmärrä pyytää. Ilmoituksen voi tehdä myös tilanteessa, jossa ikääntynyt on jo palvelujen piirissä, mutta niiden taso ei ole riittävä. Monilla

kunnilla on ilmoituksen tekoon nettisivuillaan valmis lomake. Huoli-ilmoituksen voi tehdä myös puhelimitse tai postitse. Huoli-ilmoituksen vastaanotettuaan viranomaisella on lakisääteinen velvoite kiireellisesti arvioida ikääntyneen hoidon- ja palvelujen tarve.

3. Jos hoitopaikassa käydyistä keskusteluista ei ole apua, voit tehdä kirjallisen muistutuksen hoitopaikan johtajalle. Muistutus on laissa säädetty menettelytapa. Kirjoita mahdollisimman selkeä kuvaus asiasta, josta haluat tehdä muistutuksen. Jos mahdollista, mainitse niiden henkilöiden nimet ja/tai asema, joita muistutuksesi koskee. Jos et tiedä tai muista nimiä, kerro mahdollisimman tarkasti, milloin ja missä tapaus sattui. Muistutuksen voi tehdä vapaamuotoisesti tai käyttämällä hoitopaikan lomaketta, joka useimmiten löytyy toimintayksikön internetsivuilta. Toiminnasta vastaavan johtajan on selvitettävä muistutuksessa kerrottu asia alaistensa kanssa sekä vastattava sinulle kirjallisesti kohtuullisessa ajassa, yleensä noin kuukauden sisällä. Vastauksesta on käytävä ilmi, miten asia on hoitopaikassa selvitetty ja millaisiin jatkotoimiin se on mahdollisesti johtanut. Olet oikeutettu saamaan neuvontaa ja ohjeita myös kunnan potilas- tai sosiaaliasiamieheltä.
4. Jos muistutus ei johda haluamaasi lopputulokseen, voit tehdä asiasta virallisen valituksen Aluehallintavirastoon (terveyden- ja sosiaalihuollon kantelut) tai Valviraan (sosiaalihuollon kantelut). Kantelu tehdään vapaamuotoisesti tai kantelulomakkeella⁷. Kantelussa tulee esittää käsitys siitä, millä perusteilla tapahtunutta menettelyä on pidettävä virheellisenä. Valvova viranomainen ryhtyy niihin toimenpiteisiin, joihin se kantelun perusteella katsoo olevan aihetta.
5. Tapauksissa, joihin liittyy iän, vammaisuuden tai muun ominaisuuden vuoksi tapahtunutta syrjintää, voit olla myös suoraan yhteyksissä Yhdenvertaisuusvaltuutettuun. Yhdenvertaisuus-valtuutetun tehtäviin kuuluu neuvonta, yksittäisten tapausten selvittäminen, sovinnon edistäminen, lainsäädäntöön ja viranomaisten käytäntöihin vaikuttaminen sekä oikeudellinen avustaminen. Valtuutettu voi ohjata sinut tarvittaessa myös muun oikeusavun piiriin.

B. ONGELMANI KOSKEE VÄKIVALTA, KALTOINKOHTELUA TAI HYVÄKSİKÄYTTÖÄ

Jos olet Ingridin, Antonion ja Adamon tavoin tilanteessa, jossa sinua hyväksikäytetään ikäsi, toimintarajoitteesi tai haavoittuvaisuutesi vuoksi, tai jos kohtaat väkivaltaa, toimi seuraavasti:

1. Ota yhteyttä poliisiin jos koet väkivaltaa tai olet joutunut petoksen uhriksi. Hätätilanteessa soita hätänumeroon 112
2. Voit myös hakea neuvoja ja apua organisaatioilta, jotka ovat erikoistuneet väkivaltaa kohdanneiden henkilöiden tukemiseen. Näihin lukeutuvat esimerkiksi Turvallisen vanhuuden puolesta – Suvanto ry, Nollalinja ja turvakodit ympäri Suomen.

⁷ https://www.valvira.fi/documents/14444/3646734/Terveystenhuollon_kantelu.pdf/33e6ae29-1acb-20e2-3231-5852289c0474

3. Jos tarvitset lakiapua, voit soittaa tai vierailla kunnallisessa lakiaputoimistossa. Auttava puhelin Suvanto-linja tarjoaa myös ilmaista lakineuvontaa väkivaltaa tai sen uhkaa kokeneille ikääntyneille.
4. Jos uskot joutuneesi rikoksen uhriksi, ota yhteyttä Rikosuhripäivystykseen, joka tarjoaa apua ja neuvoja esimerkiksi rikosilmoituksen tekemisessä, korvausten hakemisessa, lähestymiskiellon hakemisessa, asianajajan löytämisessä, ja voi järjestää sinulle tukihenkilön oikeudenkäyntiin.
5. Jos olet joutunut huijauksen tai epäasiallisen markkinoinnin uhriksi, Kuluttajaneuvonta voi ohjeistaa sinua reklamaation laatimisessa tai ilmoituksen tekemisessä kuluttajansuojalakia rikkovasta yrityksestä. Kuluttajaneuvonta tarjoaa myös sovitteluapua riitatilanteessa kuluttajan ja yrityksen välillä.
6. Kuluttajaneuvonnasta tapauksesi saatetaan siirtää edelleen Kuluttajariitalautakuntaan, joka on puolueeton ja riippumaton ratkaisuelin ristiriitatilanteissa.
7. Jos uskot julkisen viranomaisen tai toimijan loukanneen oikeuksiasi, voit valittaa asiasta Eduskunnan oikeusasiamiehelle, jonka tehtäviin kuuluu valvoa, että viranomaiset ja julkista tehtävää hoitavat yksityiset tahot noudattavat lakia ja täyttävät velvollisuutensa.
8. Jos oikeuksiasi työntekijänä on loukattu tai sinua on asiattomasti riistetty, auttava taho on Työsuojeluhallinto. Työsuojeluviranomainen, joka toimii Aluehallintaviraston alaisuudessa, antaa ohjeita ja neuvoja sekä tarvittaessa valvoo, että työnantaja noudattaa laissa määrättyjä velvoitteitaan.

C. ONGELMANI LIITTYY TALOUDELLISEEN TILANTEESEENI JA PERUSTARPEIDEN TYYDYTTÄMISEEN

Jos Biancan, Elenan and Tomin tavoin tulosi eivät riitä perustarpeidesi tyydyttämiseen, tai jos rakenteellisen kaltoinkohtelun vuoksi et ikäsi ja/tai toimintarajoitteesi vuoksi saa tehdä töitä, voit toimia seuraavasti:

1. Takuueläke turvaa Suomessa asuvalle henkilölle vähimmäiseläkkeen (784,52 e/kk), jos kaikki hänen eläkkeensä ennen verotusta ovat yhteensä enintään 777,84 e/kk. Tuloraja ja vähimmäiseläke jäävät kuitenkin tätä pienemmäksi, jos henkilö on varhennetulla vanhuuseläkkeellä. Täyden takuueläkkeen saat, jos sinulla ei ole mitään muita eläkkeitä. Hakeaksesi takuueläkettä, ota yhteyttä Kansaneläkelaitokseen (Kelaan). Jos eläkkeesi ei edelleenkään riitä perustarpeidesi, kuten asumisen, ruuan ja lääkkeiden, kattamiseen, voit hakea Kelalta myös eläkkeensaajan asumistukea sekä perustoimeentulotukea.
2. Jos olet tyytymätön Kelan antamaan päätökseen, voit hakea siihen muutosta päätöksen mukana tulleella lomakkeella tai verkossa. Toimita valitus 37 päivän sisällä päätöksen postituspäivästä. Jos Kelan mielestä päätöstä ei voida oikaista haluamallasi tavalla, se

lähettää valituksen edelleen muutoksenhakulautakuntaan. Muutoksenhakulautakunnan päätöksestä voi valittaa vakuutusoikeuteen, joka on ylin valitusaste. Saat muutoksenhakulautakunnalta ja vakuutusoikeudesta kirjallisen päätöksen asiasta.

3. Jos eläkkeesi on laskettu väärin, ole suoraan yhteydessä omaan eläkeyhtiösi. Eläkepäätösten ohessa sinulle lähetetään lomake ja ohjeet muutoksenhaun vaatimiseksi. Voit myös hakea ohjeita ja neuvoja Eläketurvakeskukselta, joka on työeläkejärjestelmän asiantuntijaelin Suomessa.
4. Jos olet edelleen tyytymätön eläkepäätökseesi muutoksenhaun jälkeen, voit viedä asian Työeläkeasioiden muutoksenhakulautakuntaan (TELK). Kirjallisen valituksen on oltava perillä viimeistään 30. päivänä siitä, kun päätöksestä on saatu tieto.
5. Jos olet tyytymätön myös Työeläkeasioiden muutoksenhakulautakunnan päätökseen, voit 30 päivän kuluessa hakea siihen kirjallisesti muutosta vakuutusoikeudelta. Valitus toimitetaan eläkelaitokseen, mutta osoitetaan vakuutusoikeudelle.
6. Työkyvyttömyyseläkepäätös voidaan peruuttaa, jos eläkkeenhakija viimeistään valitusajassa ilmoittaa, ettei hän halua myönnettyä eläkettä. Jos eläkkeensaaja haluaa lakkauttaa työkyvyttömyyseläkkeen, hänen tulee todistaa, että hänen työkyynsä on palautunut niin, ettei enää täytä eläkkeen saamisen edellytyksiä. Käytännössä eläkkeensaajan tulee toimittaa eläkelaitokselle selvitys työansioista ja terveydentilasta.
7. Julkista tehtävää hoitavien tahojen, kuten Kelan ja eläkelaitosten lainvastaisesta toiminnasta voi kannella myös Oikeusasiamiehelle. Oikeusasiamies ei kuitenkaan tutki kantelua asiasta, joka on parhailaan tuomioistuimen tai muun viranomaisen käsiteltävänä, eikä asiaa, jossa muutoksenhaku on kesken tai johon voi vielä hakea muutosta.

D. HUOLENAIHEENI KOSKEE OSALLISUUTTA YHTEISKUNTAAN

Jos Annelin, Veran ja Rubyn tavoin koet, että sinulta on viety oikeus osallistua sosiaaliseen, kulttuuriseen ja taloudelliseen elämään koska palveluntarjoajat eivät ota huomioon erityistarpeitasi ikääntyneenä ja/tai toimintarajoitteisena ihmisenä, voit toimia seuraavasti:

1. Ota yhteyttä kunnan sosiaalitoimeen kysyäksesi mahdollisuudesta saada liikkumiseen tukea toimintarajoitteesi perusteella. Tuki voi olla esimerkiksi kuljetuspalvelua.
2. Kirjoita valituskirje pankillesi tai muulle palveluntarjoajalle viitaten Yhdenvertaisuuslakiin, joka velvoittaa palveluntarjoajia edistämään yhdenvertaisuutta. Lakia voidaan myös soveltaa yksityisen sektorin palveluntarjoajiin.
3. Jos asut kaupungilta vuokraamassasi asunnossa, ota yhteyttä kunnan asuntoyhtiöön ilmoittaaksesi järjestyshäiriöistä taloyhtiössäsi. Voit tarvittaessa myös soittaa poliisille.
4. Pyydä valitsemaasi poliittista edustajaa tekemään aloite kunnalle, esimerkiksi tutkimaan

julkisen liikenteen katvealueet kunnassasi tai täyttämään velvollisuutensa asuinalueen asukkaiden turvallisuuden takaamiseksi.

5. Jos epäilet asiaa liittyvän syrjintää, ota yhteyttä Yhdenvertaisuusvaltuutettuun saadaksesi neuvoja ja tukea. Yhdenvertaisuusvaltuutettu saattaa viedä asian eteenpäin Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakuntaan.
6. Jos julkista tehtävää hoitava kunnan asuntoyhtiö tai viranomainen ei pysty vastaamaan valitukseesi tyydyttävällä tavalla, voit kääntyä Oikeusasiamiehen puoleen, jonka tehtäviin kuuluu valvoa, että viranomaiset ja julkista tehtävää hoitavat yksityiset tahot noudattavat lakia ja täyttävät velvollisuutensa.

YHTEYSTIETOJA

KULUTTAJANEUVONTA

Puh. 0295 053 050 tai yhteydenotto lomakkeella nettisivun kautta
Nettisivu: <https://www.kkv.fi/kuluttajaneuvonta/>

KULUTTAJARIITALAUTAKUNTA

Osoite: Hämeentie 3, PL 306, 00531 HELSINKI
Puh. 029 566 5200
Nettisivu: <https://www.kuluttajariita.fi/fi/index.html>

ELÄKETURVAKESKUS

Puh. 029 411 2110. S-posti: asiakaspalvelu@etk.fi.
Nettisivu: <https://www.tyoelake.fi/>

VAKUUTUSOIKEUS

Postiosoite: PL 1005, 00521 Helsinki
Käyntiosoite: Ratapihantie 9, 00520 Helsinki
Puh. 029 564 3200
Nettisivu: <https://www.vakuutusoiikeus.fi/>

YHDENVERTAISUUSVALTUUTETTU

Postiosoite: Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimisto, PL 24, 00023 Valtioneuvosto
Käyntiosoite: Ratapihantie 9, 00520 Helsinki
Puh. 0295 666 817 (arkisin klo 10-12)
Nettisivu: <https://www.syrjinta.fi/>

EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIES

Postiosoite: 00102 Eduskunta
Käyntiosoite: Arkadiankatu 3, Helsinki
Puh. 09 4321, s-posti: oikeusasiamies@eduskunta.fi
Nettisivu: <https://www.oikeusasiamies.fi/>

TYÖELÄKEASIOIDEN MUUTOKSENHAKULAUTAKUNTA (TELK)

Postiosoite: PL 28, 00521 Helsinki

Käyntiosoite: Ratapihantie 11, 00520 Helsinki

Puh. 029 4117 200, s-posti: kirjaamo@telk.fi

Nettisivu: <http://www.telk.fi/>

POLIISI

Kun henkesi on uhattuna tai tarvitset välitöntä apua, soita hätänumeroon 112.

Poliisin neuvontapuhelin vastaa numerossa 0295 419 800.

S-posti: neuvontapalvelu@poliisi.fi

Nettisivu: <https://www.poliisi.fi/>

OIKEUSAPUTOIMISTOT

Katso kunnallisen oikeusaputoimistosi yhteystiedot osoitteesta

<https://oikeus.fi/oikeusapu/fi/>

SUOMEN ASIANAJAJALIITTO

Suomen asianajajaliiton maksutonta neuvontaa järjestetään seitsämällätoista eri paikkakunnalla mm. Helsingissa, Espoossa, Vantaalla ja Turussa. Lisätietoa saa netistä osoitteesta www.asianajajaliitto.fi

TYÖSUOJELUVIRANOMAINEN

Valtakunnallinen puhelinneuvonta puh. 0295 016 620

Nettisivu: <https://www.tyosuojelu.fi/>

Asioidaksesi kirjeitse, sähköpostitse tai henkilökohtaisesti, ota yhteyttä sen aluehallintoviraston työsuojelun vastuualueeseen, jonka toimialueella työpaikkasi sijaitsee.

ALUEHALLINTAVIRASTO (AVI)

Etelä-Suomen AVI, puhelinvaihte: 0295 016 000

Itä-Suomen AVI, puhelinvaihte: 0295 016 800

Lounais-Suomen AVI, puhelinvaihte: 0295 018 000

Länsi- ja Sisä-Suomen AVI, puhelinvaihte: 0295 018 450

Pohjois-Suomen AVI, puhelinvaihte: 0295 017 500

Lapin AVI, puhelinvaihte: 0295 017 300

Nettisivu: <http://www.avi.fi/>

MAISTRAATIT

Maistraatille tulee tehdä ilmoitus edunvalvonnan tarpeessa olevasta henkilöstä. Lisää tietoa voi saada oman alueen maistraatin vaihteen numerosta tai internetsivuilta www.maistraatti.fi

KANSANELÄKELAITOS (KELA)

Puh. 020 634 2550

Kelan paikalliset toimipisteet ja alueelliset postiosoitteet löytyvät netistä osoitteesta <https://www.kela.fi/>

AUTTAVIA TAHOJA VÄKIVALTAAN, KALTOINKOHTELUA TAI HYVÄKSIKÄYTTÖÄ KOHDANNEILLE IKÄÄNTYNEILLE:

TURVALLISEN VANHUUDEN PUOLESTA – SUVANTO RY

Ilmainen ja valtakunnallinen päivystävä puhelin Suvanto-linja numerossa 0800 – 06776 palvelee tiistaisin ja torstaisin klo 13-15. Lakineuvonta parillisten viikkojen keskiviikkoina klo 16-18.

Nettisivu: <https://www.suvantory.fi/>

NOLLALINJA

Ilmainen ja valtakunnallinen auttava puhelin lähisuhdeväkivaltaa kohdanneille numerossa 080 005 005. Nollalinjalle voi soittaa mihin kellonaikaan tahansa, vuoden jokaisena päivänä.

Nettisivu: <https://www.nollalinja.fi>

TURVAKODIT YMPÄRI SUOMEN

Turvakodit vastaanottavat lähisuhteessa väkivaltaa tai sen uhkaa kokeneita.

Useimmat turvakodit ovat avoimia ympäri vuorokauden. Turvakotiin voit soittaa aina kun koet väkivaltaa tai sen uhkaa läheisissä ihmissuhteissa.

Katso päivystävät puhelinnumerot Ensi- ja turvakotien liiton sivuilta osoitteesta https://ensijaturvakotienliitto.fi/yhteystiedot/#turvakodit_yhteystiedot

Nollalinjalla (ks. yllä) on ajantasainen tieto turvakotipaikkojen saatavuudesta.

RIKOSUHRIPÄIVYSTYS

Auttava puhelin 116 006 suomeksi ma–ti klo 13–21 ja ke–pe klo 17–21 sekä ruotsiksi keskiviikkoisin klo 13–17. Juristin puhelinneuvonta 0800 161 177 ma–to klo 17–19. Asiakaspalvelu virka-aikana alueellisissa palvelupisteissä. Löydät lähimmän palvelupisteen alueellisista yhteystiedoista netistä osoitteesta <https://www.riku.fi>

APUA JA TUKEA MIELENTERVEYTEEN LIITTYVISSÄ ASIOISSA:

SUOMEN MIELENTERVEYSSEURA

Suomen Mielenterveysseuran kriisipuhelin tarjoaa keskusteluapua vaikeissa elämäntilanteissa tai järkyttävän kokemuksen jälkeen puh. 010 195 202 arkisin klo 09-07, viikonloppuisin ja juhlapyhinä klo 15-07.

Nettisivu: www.mieli.fi

MIELENTERVEYDEN KESKUSLIITTO/ VERTAISTUKIPUHELIN

Mielenterveyden keskusliiton ylläpitämä maksuton vertaistukipuhelin on avoinna arkisin klo 10-15 puh. 0800 177599. Puhelimeen vastaavat kokemusasiantuntijat.

APUA JA TUKEA PÄIHTEISIIN LIITTYVISSÄ ASIOISSA:

PÄIHDEASIAMIES

Päihdeasiamies neuvoo, ohjaa ja avustaa vapaaehtoisesti päihdehoitoon- ja kuntoutukseen hakeutuvia sekä heidän läheisiään. Mikäli päihdepalveluissa tai siihen pääsyssä ilmenee ongelmia, voi päihdeasiamieheen ottaa yhteyttä puh. 050 477 4325.

SUOMI

ANONYIMIT ALKOHOLISTIT

Valtakunnallinen AA:n auttava puhelin auttaa ja neuvoo puh. 09 750 200 klo 9-21.

IRTI HUUMEISTA RY

Irti Huumeista ry:n maksuton päivystävä puhelin tarjoaa läheisille ja käyttäjille tukea ja tietoa. Puhelimeen vastaavat yhdistyksen työntekijät ja koulutetut vapaaehtoiset. Puhelin palvelee ma-pe klo 9-15 ja ma-to 18-21, puh. 0800 980 66. Vertaistukiryhmien kokoontumistiedot löytyvät netistä www.irtihuumeista.fi

MUITA AUTTAMISTAHOJA:

SEURAKUNNAT

Seurakuntien palveleva puhelin tarjoaa keskusteluapua. Palveleva puhelin on avoinna su-to klo 18-01 ja la klo 18-03 puh 0400 221180. Palveleva puhelin auttaa myös ruotsin kielellä kaikkina viikonpäivinä klo 20-24. Kirkon palveleva Chat toimii ma-pe klo 12-20 osoitteessa www.kirkonkeskusteluapu.fi. Seurakunnat tarjoavat myös Palveleva kirje -apua. Kirjeen voi lähettää osoitteeseen Palveleva kirje, PL 210, 00131 Helsinki. Halutessasi vastauksen kirjeeseesi liittää mukaan yhteystietosi.

Helsingin ortodoksisen seurakunnan auttava puhelin päivystää ti, pe ja la klo 18-22, puh. 09 85 646 299. Auttava puhelin on toiminnassa myös lomakausina ja juhlapäivinä.

HELSINKI MISSIO

Helsinki Mission Aamukorva tarjoaa ystävällisen kuuntelijan ja keskustelukumppanin joka aamu klo 5-9, puh. 045 341 0504. Puhelin maksaa liittymäsopimuksesi mukaisen hinnan.

VÄESTÖLIITTO/ISO V -PUHELINPALVELU

Iso V- puhelinpalvelu on tarkoitettu isovanhemmille, joilla on mieltä askarruttavia kysymyksiä esimerkiksi lastenlapsia koskevista asioista. Palvelu on avoinna to klo 13-15 puh. 040 480 2100. Yhteyttä voi ottaa myös sähköpostilla minna.oulasmaa@vaestoliitto.fi

SUOMEN PUNAINEN RISTI

SPR:n ystävätoiminnan vapaaehtoiset voivat tuoda apua yksinäisyyteen.

Ystävätoiminta voi olla kertaluonteista tai pitkäaikaista. Lisätietoa saa netistä osoitteesta www.punainenristi.fi/hae-tukea-ja-apua/yksinaisyyteen

APUA JA TUKEA MUISTISAIRAILLE HENKILÖILLE JA HEIDÄN OMAISILLEN:

MUISTILIITTO

Puh. 09 6226 200 (ma-to 10-14)

Muistiliiton vertaislinja- tukipuhelin antaa maksutonta keskusteluapua omaishoitajille joka päivä klo 17-21, puh. 09 85 646299. Puhelimeen vastaavat kokeneet omaishoitajat. Muistiliiton muistineuvonta-tukipuhelin tarjoaa muistisairauksiin liittyvää neuvontaa ja ohjausta ma, ti, to klo 12-17, puh 09 8766 550. Ruotsinkielistä palvelua ti klo 14-17 puh 09 876 6550. Puheluihin vastaavat muistityön ammattilaiset.

S-posti: toimisto@muistiliitto.fi

Muistiliitolla on 44 jäsenyhdistystä ympäri Suomen. Löytääksesi sinua lähinnä olevan yhdistyksen ja palvelut, katso yhteystiedot netistä osoitteesta <https://www.muistiliitto.fi/fi/tuki-ja-palvelut/muistiyhdistys-lahellasi/muistiyhdistykset>

VAIKUTTAMISTOIMINTAA, NEUVONTAA JA TUKEA DIGITAITOIHIN LIITTYEN:

ENTER RY

Uudellamaalla toimiva senioreiden yhdistys, joka tarjoaa henkilökohtaista ja maksutonta opastusta tietokoneiden, tablettien ja kännyköiden käytössä seniorilta seniorille.

Puh. 050 374 8645

S-posti info@enterseniior.fi

Nettisivu: <https://www.enterseniior.fi>

VANHUS- JA LÄHIMMÄISPALVELUN LIITTO VALLI RY/ IKÄTEKNOLOGIAKESKUS

Asiantuntijakeskus, joka edistää ikäihmisten osallisuutta digitalisaatiossa, lisää alan toimijoiden yhteistyötä ja välittää tietoa ikäteknologiasta

Osoite: Hämeentie 58-60 A 52, 00500 Helsinki

Puh. 050 330 5884. S-posti: info@valli.fi

Nettisivu: <https://www.ikateknologiakeskus.fi/>

VANHUSTYÖN KESKUSLIITTO/ SENIORSURF

Ikäihmisten tietotekniikan vertaisohjaajien valtakunnalliseen ko

SUOMI

